

รายงานสรุปผลการประชุมหารือของ AICHR
ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในอาเซียน
วันที่ ๘ - ๑๐ จันวารคม ๒๕๖๒
ณ เมือง Nusa Dua เกาะบาหลี สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ความเป็นมา

การประชุมหารือของคณะกรรมการอธิการระห่วงรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights – AICHR) ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในอาเซียน (ข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน) หรือ AICHR Consultation on Freedom of Opinion, Expression and Information in ASEAN (Article 23 of the ASEAN Human Rights Declaration – AHRD) ระหว่างวันที่ ๘ - ๑๐ จันวารคม ๒๕๖๒ ณ เมือง Nusa Dua เกาะบาหลี สาธารณรัฐอินدونีเซีย จัดโดยคณะกรรมการอธิการระห่วงรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (AICHR) โดยการสนับสนุนขององค์กรเพื่อการพัฒนาระห่วงประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development – USAID) รัฐบาลสماพันธ์รัฐสวิส และรัฐบาลอินโดนีเซีย

วัตถุประสงค์

การประชุมหารือของ AICHR ครั้งนี้ได้รับการกำหนดให้เป็นโครงการสำคัญของ AICHR ในปี ๒๕๖๒ ซึ่งการประชุมหารือนี้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการจัดทำร่างข้อเสนอแนะการปฏิบัติตามข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (Recommendation on the Implementation of Article 23 of the AHRD) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- (๑) เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในอาเซียน
- (๒) เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเสรีภาพของสื่อ

ผู้เข้าร่วมประชุม

การประชุมหารือของ AICHR ครั้งนี้ มีผู้เข้าการประชุม ประมาณ ๑๒๐ คน ประกอบด้วย

- (๑) ผู้แทนประเทศไทยอาเซียนในคณะกรรมการอธิการระห่วงรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (AICHR) และคณะกรรมการอธิการอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรีและสิทธิเด็ก (ASEAN Commission on the Promotion and Protection of the Rights of Women and Children – ACWC)
- (๒) ผู้แทนที่ประชุมของอาเซียนที่เกี่ยวกับด้านข้อมูลข่าวสาร กฎหมาย เยาวชน อชญากรรม ข้ามแดน สวัสดิการสังคมและการพัฒนา การพัฒนาสุขภาพ แรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน การศึกษา และผู้หญิง

(๓) ผู้แทนองค์กรในสังกัดของอาเซียน องค์กรในสังกัดของสหประชาชาติ องค์กรภาคประชาชนสังคม สื่อมวลชน นักวิชาการ และบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสาร

(๔) ผู้แทนสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของประเทศไทยสมาชิกของอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย เมียนมา พิลิปปินส์ และไทย

ในส่วนของ กสม. มีผู้แทนที่เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย นายวัศ ติงสมิต ประธานกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และนายพรชัย น้อยบ้านโง้ง นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการ กลุ่มงาน ความร่วมมือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ๒ สำนักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

โดยมีบุคคลชาวไทยที่ร่วมเป็นวิทยากรนำเสนอในประชุมหารือของ AICHR ครั้งนี้ด้วย ได้แก่

(๑) นางสาวประทับจิต นีละไพจิตร เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – OHCHR) สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(๒) นางสาวสุราวดี จันทร์ประเสริฐ ผู้แทนองค์กร Digital Reach Asia

(๓) นางณัฐศิริ เปิร์กแม่น ผู้แทนสมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน (Human Rights Lawyers Association of Thailand)

สาระสำคัญของการประชุม

วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒

๑. หัวข้อ “การส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ในอาเซียน” มีการหารือเกี่ยวกับกรอบทางกฎหมายระหว่างประเทศและกรอบในระดับภูมิภาคของอาเซียน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับหลักการของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกที่ได้รับการรับรองโดยกรอบทางกฎหมายระหว่างประเทศและกรอบในระดับภูมิภาคของอาเซียน รวมทั้งพัฒนาระบบที่ปรับเปลี่ยนไปถึงประเด็นขอบเขตของเสรีภาพและข้อจำกัดของการใช้สิทธิ รวมทั้งพัฒนาระบบที่ปรับเปลี่ยนไปถึงประเด็นขอบเขตของเสรีภาพและข้อจำกัดของการใช้สิทธิ นอกจากนี้ ที่ประชุมยังได้หารือและมีความพยายามร่วมกันที่จะทำความเข้าใจประเด็นใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เช่น (ก) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ที่รวมไปถึงเสรีภาพในการยืดมั่นในความคิดเห็นของตนโดยปราศจากการแทรกแซง (ข) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (ค) การรับรองถึงการมีทางเลือกในการสื่อสาร ไม่ว่าด้วย การพูด การพิมพ์ การเขียน หรือการดำเนินการโดยผ่านสื่ออื่น ๆ ตามข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสิทธิมนุษยชน อาเซียน ที่ให้การรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกกับสิทธิและเสรีภาพในด้านอื่น ๆ โดยมีผู้นำเสนอนิเวศน์ ดังนี้

นาย Rafendi Djamin อดีตผู้แทนอินโดนีเซียใน AICHR ในช่วงปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน โดยกล่าวว่าหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็น

สำคัญของอาเซียนโดยมีจุดเริ่มมาจากกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ปี ๒๕๕๐ ข้อ ๑ (๗) ที่กำหนดให้อาเซียนมีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยและการส่งเสริมธรรมาภิบาลและนิติธรรม รวมทั้งการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งต่อมาได้นำมาสู่การจัดทำข้อตกลงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน (Terms of Reference – TOR) ซึ่ง TOR นี้ได้มีการกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Inter-governmental Commission on Human Rights – AICHR) ขึ้นมา และต่อมา AICHR ในฐานะที่เป็นกลไกของอาเซียนได้พัฒนาและนำเสนอแนวคิดในการจัดทำตราสารว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของอาเซียนขึ้น โดยในช่วงแรกของการยกร่าง ตราสารนี้ได้รับการเสนอให้มีลักษณะเป็นอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคของอาเซียน (convention) เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เป็นประชาคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน แต่ด้วยข้อจำกัดของอาเซียนในหลายด้าน ทำให้ตราสารดังกล่าวมีผลเป็นเพียงปฏิญญา หรือ Declaration เท่านั้น

แม้ภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN Human Rights Declaration – AHRD) ยังคงจัดทำขึ้นต่อไป โดยให้มีเนื้อหาไม่ต่างจากมาตรฐานของปฏิญญาสากลสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights – UDHR) ซึ่งถือเป็นเอกสารที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสิทธิมนุษยชน โดยตาม UDHR ข้อ ๑๙ มีข้อความที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (Freedom of Opinion and Expression) ความว่า “ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพในการยึดมั่นในความคิดเห็นของตนโดยปราศจากการแทรกแซง และการแสดงออก การรับ และการส่งต่อข้อมูลและความคิดเห็นผ่านสื่อใด ๆ และโดยไม่มีเขตแดน” ซึ่ง AHRD ก็ได้นำความนี้มาบรรจุไว้ใน ข้อ ๒๓ ของ AHRD ความว่า “ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก รวมถึงเสรีภาพในการยึดมั่นในความคิดเห็นของตนโดยปราศจากการแทรกแซง และการแสดงออก การรับ และการส่งต่อข้อมูล ไม่ว่าโดยทางวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร หรือผ่านสื่อใด ๆ ที่เป็นทางเลือกของบุคคลนั้น” อย่างไรก็ตาม AHRD ได้มีข้อบทที่กำหนดข้อจำกัดในการใช้สิทธิในเสรีภาพดังกล่าวไว้อย่างน้อย ๔ ประเดิม ได้แก่

(๑) ในส่วนของหลักการที่ว่าไปตามข้อ ๖ “ได้กำหนดให้บุคคลต้องมีสิทธิและหน้าที่ที่สมดุลกัน (Balancing rights and duties)

(๒) ข้อ ๗ มีข้อความซึ่งสามารถตีความได้ว่า การทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นจริง (Realization of human rights) ต้องเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ขึ้นอยู่กับบริบทที่แตกต่างกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และศาสนาของแต่ละประเทศ

(๓) ข้อ ๘ มีข้อความที่บัญญัติเกี่ยวกับข้อจำกัดในการใช้สิทธิด้วยคำว่า “ศีลธรรมทางสังคม” หรือ ศีลธรรมที่มีอยู่โดยสาธารณชนในสังคมนั้น (Public morality) ซึ่งความข้อนี้เปิดโอกาสให้มีการตีความได้กว้าง

(๔) ให้ข้อจำกัดในการใช้สิทธิต้องมีการจัดทำเป็นกฎหมาย (in accordance to national law)

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการยกร่าง AHRD นี้ ได้มีทั้งปัจจัยหนุน และขณะเดียวกันปัจจัยเดียวกันนั้น ก็เป็นอุปสรรคไปด้วยในคราวเดียวกันในบางประเด็น เช่น ในช่วงนั้นมีบางประเทศสมาชิกอาเซียนที่เพิ่งมี การประกาศหรืออยู่ระหว่างการจัดทำกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงและส่งต่อข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ อินโดนีเซีย ไทย พลิปปินส์ ซึ่งประเทศเหล่านี้มีความสนใจในประเด็นนี้แต่กระบวนการตัดสินใจภายใต้ประเทศ ยังดำเนินไปไม่สิ้นสุด ตลอดจนการมีเอกสารตีความกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศของสหประชาชาติ ในประเด็นที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสาร ได้รับการเผยแพร่ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในส่วนที่เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น เช่น เอกสาร Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights ปี ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการที่เกี่ยวกับข้อจำกัดและการอนุสิทธิ์ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และเอกสาร The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information ปี ๒๕๓๘ ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการที่เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ เสรีภาพในการแสดงออก และการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร นอกจากนี้ ประเด็นสิทธิในข้อมูลข่าวสารได้รับการยอมรับมากขึ้นจากการให้ข้อมูลแก่สาธารณะ ดังพบร่วมกัน แผนงานหรือแผนแม่บทของประชาคมอาเซียน (ASEAN Blueprint) ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง ประชาเศรษฐกิจ และประชาคมสังคม-วัฒนธรรม ต่างได้มีการระบุถึงการส่งเสริมการเข้าถึงและการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของอาเซียนและรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะสำหรับคนพิการและสมาชิกในครอบครัว

นางสาวประทับจิต นีละไพจิตร เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – OHCHR) สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นำเสนอว่า สำนักงาน OHCHR ประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นองค์กรที่หน้าที่ในการสนับสนุนการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกล่าวว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกถือเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตย ซึ่งหากไม่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ประชาชนจะไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ รวมทั้งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ต้องมีมา ก่อนการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหากไม่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เสรีภาพในทางความคิด ความเชื่อ การนับถือศาสนา และการเปลี่ยนศาสนา ในข้อ ๑๙ ของ UDHR ก็จะไม่มีผลในทางปฏิบัติด้วย อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ซึ่งเป็นสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ข้อ ๑๙ เป็นสิทธิที่สามารถถอนได้ โดยการอนุนัณณ์ต้องทำเป็นกฎหมายซึ่งต้องมีจุดประสงค์เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงแห่งรัฐ และต้องเป็นไปตามข้อ ๔ ของ ICCPR ซึ่งโดยหลักง่าย ๆ สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองหรือปกป้อง

จากการอนนั้นจะต้องมีจำนวนมากกว่าจำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกรอน โดยกฎหมายที่ออกมาเพื่อการนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยต้องออกโดยผู้แทนของปวงชน และต้องมีมาตรการที่ห้ามการละเมิดต่อกลุ่มบุคคลที่ถูกรอนสิทธิ รวมทั้งจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติเพราเหตุแห่งเชื้อชาติ ผิวเผด ภาษา ศาสนา ผ่านพ้นรุ หรือสถานะทางสังคมอื่น ๆ

นาย Markus Spillman ประธานคณะกรรมการสถาบันการหนังสือพิมพ์ระหว่างประเทศ (International Press Institute) ประธานสภาสื่อมวลชนของสวิตเซอร์แลนด์ (Swiss Media Council) และสมาชิกคณะกรรมการสื่อมวลชนแห่งสมาพันธ์สวิต (Swiss Federal Media Commission) กล่าวว่า ภูมิภาคยุโรปให้ความสำคัญอย่างมากกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก รวมทั้งเสรีภาพของสื่อ ซึ่งเป็นหลักการเบื้องต้นที่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงและต้องไม่ถูกปฏิเสธ แต่จะต้องไม่มีเนื้อหาบางอย่างที่เป็นข้อจำกัดตามกฎหมาย เช่น การก่อการร้าย การปลุกระดมให้เกิดสังเวย การเลือกปฏิบัติหรือการโฆษณาต่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มนึงเพราเหตุแห่งความแตกต่าง ในส่วนของสวิตเซอร์แลนด์นั้น สวิตเซอร์แลนด์ให้ความสำคัญอย่างมากกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เพราะถือว่า เป็นพื้นฐานให้ทุกกลุ่มการเมืองหรือประชาชนทุกกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะได้อย่างเท่าเทียม กัน ทั้งนี้ เพราะสวิตเซอร์แลนด์มีความแตกต่างของประชาชนที่มีความหลากหลายทั้งภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และผ่านพ้นรุ โดยมีการนีศึกษาทางกฎหมายที่อย่างการแห่งรัฐของสวิตเซอร์แลนด์มักจะรับคำฟ้องกรณีการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เพราะถือว่าเป็นการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญแห่งรัฐ (Basic Law) ที่ได้รับรองสิทธินี้เอาไว อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกยังมีข้อจำกัดในการใช้สิทธิ เนื่องจากข้อจำกัดในการจำกัดสิทธิและการรับรองการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกมีผลเฉพาะภายในอาณาเขตของประเทศ ซึ่งแม้แต่ในภูมิภาคยุโรป แต่ละประเทศในภูมิภาค ยังมีกฎหมายและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาจใช้เวลาอีกสักครู่ก่อนที่จะมีความแตกต่างกันและแตกต่างจากประเทศในภูมิภาคยุโรปและสวิตเซอร์แลนด์ด้วย

ศาสตราจารย์ W. Cole Durham Jr. ผู้อำนวยการศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อกฎหมายและศาสนาศึกษา มหาวิทยาลัย Brigham Young นำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนในประเด็นที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก โดยกล่าวถึงความสามารถที่จะพูดคุยถึงบรรทัดฐาน (norm) ของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ซึ่งยังจะต้องให้ความเคารพต่ออำนาจของรัฐ การอภิปรายถึงตัวอย่างและวิธีปฏิบัติที่ดี ซึ่งเป็นประเด็นในเชิงบวก การพัฒนาคำมั่น (commitments) ที่เป็นรูปธรรมร่วมกัน โดยในการอภิปรายครั้นนี้จะนำเสนอประสบการณ์ขององค์กรว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE) ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคที่ครอบคลุมสมาชิกมากที่สุดในภูมิภาคยุโรป อเมริกาเหนือ และเอเชียกลาง และมีประเทศพันธมิตรความร่วมมือในภูมิภาค (Partners for co-operation) ที่มีที่ตั้งในภูมิภาคเอเชีย օอสเตรเลียและโออี้เนีย และแอฟริกา ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือที่มีการหารือเกี่ยวกับความท้าทายใหม่ของความมั่นคงในโลก ซึ่งประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและ

การแสดงออกเป็นทั้งประเดิ่นที่ต้องส่งเสริมและคุ้มครองในสิทธิมนุษยชน ขณะเดียวกันก็เป็นประเดิ่นที่มีข้อจำกัดในเรื่องความมั่นคงแห่งรัฐ

ดังที่ได้มีการกล่าวไว้ในปฏิญญาเวียนนา ปี ๒๕๓๖ และแผนปฏิบัติการ (Vienna Declaration 1993 and Programme of Action) สิทธิมนุษยชนทุกด้านเป็นสากล แบ่งแยกไม่ได้ พึ่งพิงกัน และสัมพันธ์กัน ในแต่ละนี้ จึงกล่าวได้ว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกสัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน ในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะเสรีภาพในการนับถือศาสนาและความเชื่อ ซึ่งประวัติศาสตร์ของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกถือกำเนิดจากข้อจำกัดหรือความบีบคั้นในการนับถือศาสนา

OSCE ได้มีประสบการณ์ในการดำเนินการ โดยเฉพาะการพัฒนาบรรทัดฐานที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน และการนำไปปฏิบัติ โดย OSCE ได้มีการยกร่างและให้ความเห็นชอบกฎหมายเบลจิกของ OSCE ในปี ๒๕๑๘ (Helsinki Final Act หรือ Helsinki Accords 1978) ซึ่งตราสารนี้มีสาระหลักที่เกี่ยวกับความมั่นคงในภูมิภาค แต่ในหมวดที่ ๗ ซึ่งเป็นหมวดหนึ่งของตราสาร มีสาระกล่าวถึงการเคารพสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้วย โดยตราสารนี้ให้ความสำคัญต่อสันติภาพหรือการไม่เกิดสงครามซึ่งมาจากการไว้วางใจซึ่งกันและกันของประชาชนในภูมิภาค นอกจากนี้ ตราสารนี้ยัง/pr> ปราศจากความเข้าใจกันที่มากยิ่งขึ้นระหว่างรัฐสมาชิกและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ดียิ่งขึ้น และยังให้ความสำคัญกับการส่งต่อหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันระหว่างรัฐสมาชิก OSCE

ในเอกสารสรุปผลการประชุมของ OSCE ที่กรุงเวียนนา ปี ๒๕๒๙ (OSCE Concluding Document in Vienna 1986) OSCE ได้มีมติที่ประชุมที่สนับสนุนให้สมาชิก OSCE ปฏิบัติตามมาตรฐานระหว่างประเทศ และพัฒนาระบบที่มีความมั่นคงรัฐสมาชิกได้ให้ไว้ต่อโลกไปต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการตรวจสอบ การรับ และการส่งต่อข้อมูล และสนับสนุนให้รัฐดำเนินการเพื่อรับรองว่าประชาชนจะสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ต้องการได้โดยเสรี โดยเอกสารสรุปผลการประชุม ข้อ ๓๕ ได้กล่าวถึงโอกาสที่จะใช้ประโยชน์จากเครื่องมือสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ เช่น เคเบิล หรือดาวเทียม เพื่อเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรีมากขึ้นและกว้างขวางมากขึ้น และการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสถาบัน องค์กร หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เทคนิคในการส่งต่อข้อมูลต่าง ๆ มีความสอดคล้องกัน ข้อ ๓๖ ได้กล่าวถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายใต้กฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งการติดต่อขอรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเข่นนั้นอาจดำเนินการได้โดยผ่านช่องทางการการทูตรระหว่างรัฐสมาชิก และข้อ ๔๕ กล่าวถึงกรณีขั้นกลุ่มน้อยหรือกลุ่มวัฒนธรรมภูมิภาคที่ไม่ใช้วัฒนธรรมหลักของประเทศต้องได้รับการรับรองว่าจะมีเสรีภาพในการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูลในภาษาแม่ของตนด้วย

ต่อมาในปี ๒๕๓๓ ณ กรุงโคเปนไฮเคน OSCE ได้ให้การรับรองเอกสารสรุปผลการประชุม (OSCE Concluding Document in Copenhagen 1990) ซึ่งในข้อ ๗ สนับสนุนให้รัฐสมาชิกมีการออกกฎหมายและนโยบายที่อนุญาตให้มีการรณรงค์ทางการเมืองได้อย่างเป็นธรรมและเสรี โดยไม่มีการใช้มาตรการทางการบริหาร ความรุนแรง หรือการข่มขู่เพื่อขัดขวาง เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรี ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงได้มีโอกาสเรียนรู้และอภิปรายแนวคิดที่มีความแตกต่างกัน ข้อ ๙ สนับสนุนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกที่จะต้องไม่มีการแทรกแซงโดยรัฐ

และโดยไม่เข้ากับพรบเด่นของประเทศไทย ซึ่งการใช้เสรีภาพนี้สามารถมีข้อจำกัดได้โดยต้องทำเป็นกฎหมายที่ต้องสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ข้อ ๑๐ สนับสนุนการรวมตัวของบุคคลเพื่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ซึ่งรวมไปถึงสิทธิในการส่งต่อหรือเผยแพร่ต่อสาธารณะความเห็นและข้อมูลของตน และข้อ ๒๖ สนับสนุนเสรีภาพของการส่งต่อข้อมูลและการเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ โดยรัฐสามารถมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อลดข้อจำกัดที่จำเป็นทั้งหมด เพื่อรับรองว่าข้อมูลจะสามารถส่งต่อได้โดยข้ามพรมแดนของรัฐและระหว่างรัฐ

การอภิปราย

(๑) ชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งมีสัดส่วนจำนวนประชากรประมาณร้อยละ ๓๐ ของประชากรทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อและการสื่อสารในทุกรูปแบบ นอกจากนี้ นักปกป้องสิทธิมนุษยชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ยังถูกคุกคามจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์อันเนื่องมาจากการทำหน้าที่ในการปกป้องสิทธิมนุษยชนและสิทธิในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตน (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)

(๒) แม้การถูกจำกัดสิทธิจะต้องดำเนินการโดยการจัดทำเป็นกฎหมาย แต่ประชาชนจะมั่นใจได้อย่างไรว่าการถูกจำกัดนั้นมีเหตุผลที่สมควร แม้จะโดยการออกเป็นกฎหมายก็ตาม โดยมีกรณีตัวอย่างจากประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการออกกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกโดยมีจุดมุ่งหมายในทางการเมือง และทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือในการละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ของประชาชน (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)

(๓) ประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่ละประเทศมีความแตกต่างทางศาสนา ภาษา และกลุ่มชาติพันธุ์ภายในแต่ละประเทศค่อนข้างสูง ทำให้กลุ่มที่ครอบงำทางสังคมและการเมืองอาจจะถือว่าคุณธรรม (Morality) หรือความเชื่อทางศาสนาในแบบของตนเป็นคุณธรรมหรือความเชื่อหลักของสังคม (Public morality) และทำให้คุณธรรมหรือความเชื่อนั้นกลายเป็นกฎหมายเพื่อใช้ในการควบคุมกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มความเชื่ออื่น (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)

(๔) บรรทัดฐานที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในแต่ละระดับ มีความแตกต่างกัน ในระดับโลกมีกรอบในระดับโลก เช่น UDHR ICCPR ส่วนภัยในแต่ละประเทศมีบรรทัดฐานและกฎหมายภายในประเทศไทยซึ่งมีความแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ความมีกรอบทางกฎหมายที่เป็นบรรทัดฐานในระดับภูมิภาคด้วยจึงสามารถช่วยให้การคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกภายในภูมิภาคทำได้ดียิ่งขึ้น โดยให้มีการพัฒนามาตรฐานในระดับภูมิภาคขึ้นมาที่ทุกประเทศในภูมิภาคยอมรับร่วมกัน ซึ่งอาจต้องกำหนดพันธกรณีหรือหน้าที่ของรัฐบาลที่มีต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกไว้ด้วย (ความเห็นจากผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย)

๒. หัวข้อ “สิทธิมนุษยชนในยุคดิจิทัล” ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่ใหม่ ความสำคัญ โอกาส และความท้าทายของประเทศไทยในด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งที่ประชุมได้หารือเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการรวมของสถานะของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และความท้าทายที่มีเพิ่มมากขึ้น

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางการเมืองของภูมิภาคที่มีผลต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก และการอภิปรายเกี่ยวกับพัฒนาการของรูปแบบการใช้ถ้อยคำที่แสดงความเกลียดชังที่ค่อยๆ พัฒนาให้มีมากขึ้นในภูมิภาคและวิธีการในการบิดเบือนข้อมูลที่กำลังถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการนำเสนอเกี่ยวกับพื้นที่ใหม่และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใหม่ เพื่อให้เกิดการรวมข้อมูลดิจิทัลและการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่ครอบคลุมทุกมุมมอง ตลอดจนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความท้าทายในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในยุคดิจิทัล โดยมีวิทยากรที่นำเสนอในหัวข้อนี้ ดังนี้

นาย Ichal Supriadi ผู้แทนเครือข่ายประชาธิปไตยแห่งเอเชีย (Asia Democracy Network) เริ่มต้นด้วยการกล่าวว่าแนะนำเครือข่ายประชาธิปไตยแห่งเอเชีย โดยกล่าวว่า เครือข่ายดังกล่าวจัดตั้งขึ้นโดยองค์การเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในเอเชียจำนวนมากกว่า ๕๐๐ องค์กร มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ส่งเสริมและปกป้องประชาธิปไตย (๒) ส่งเสริมเอกภาพและความมั่นคงแบบประชาธิปไตย (๓) ส่งเสริมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และ (๔) สร้างสังคมที่ดีเพื่อคนในรุ่นต่อไป พร้อมทั้งนำเสนอว่า จากการทำงานร่วมกันขององค์กรภาคประชาสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทำงานในประเด็นสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยต่างมีการรายงานตรงกันว่าประเด็นที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการรวมตัว เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพของสื่อมวลชน และการทำร้ายนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและสื่อมวลชน โดยมีกลุ่มที่ตกเป็นเป้าหมายของการละเมิด ประกอบด้วย ฝ่ายค้านและผู้เห็นต่างทางการเมือง ชนกลุ่มน้อย ผู้นับถือศาสนากลุ่มน้อยในสังคม กลุ่มคนจน ผู้โดยบัยถิ่นฐาน นักปกป้องสิทธิมนุษยชน สื่อมวลชนและนักหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ ยังพบว่าประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีกฎหมายที่มีข้อจำกัดในการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกอย่างกว้างขวางจำนวนมาก

นาย Ichal Supriadi ได้นำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยและเสรีภาพในการแสดงออก โดยกล่าวว่า สื่อมวลชนถือเป็นกลุ่มที่มีส่วนสำคัญของปัญหาในปัจจุบัน เช่น การทำให้สังคมมีความอดทนอดกลั้นน้อยลง นอกจากนี้ ประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังได้รับอิทธิพลอย่างมากจากประเทศอาเซียนที่หันมาสนใจการค้าและเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในภูมิภาค ทิศทางการขับเคลื่อนของประเทศไทยในภูมิภาคมีแนวโน้มเป็นอำนาจนิยม ทัศนคติยอมรับการคอร์รัปชันในรูปแบบใหม่ๆ และการมองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่เป็นภัยต่อกลุ่มคนล้วงกันในภูมิภาค นอกจากนี้ กองทุนการให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศบางครั้งมีส่วนในการทำลายการส่งเสริมประชาธิปไตยในภูมิภาค

ในช่วงท้าย นาย Ichal Supriadi ได้กล่าวถึงมุมมองต่อประชาธิปไตยในเอเชีย โดยกล่าวว่า น่าจะมีแนวโน้มที่จะมีการกดดันโฉมตีภาคประชาสังคมที่มีความเห็นต่างทางการเมืองต่างจากภาครัฐและนักการเมืองฝ่ายค้านเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องจับตาเหตุการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยบางอย่าง เช่น การเลือกตั้ง การประชุมสาธารณะ ที่มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งกันระหว่างแนวคิด

การให้ความมั่นคงของชาติเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดกับการลงมิตรธิรัมนุษยชนและคุณค่าแบบประชาธิปไตย การที่ประเทศไทยมีภูมิภาคมีแนวโน้มการจัดทำกฎหมายที่ตรงข้ามกับแนวทางประชาธิปไตย การค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปขององค์กรภาคประชาสังคมที่มีพลังลดน้อยลง ขณะเดียวกันก็มีแนวโน้มคุณภาพลดน้อยลง และสุดท้าย คือ การเกิดขึ้นของรูปแบบใหม่ ๆ ของประชาธิปไตยแบบเอเชียที่มีความไม่เป็นประชาธิปไตย

นางสาว Adriana Venny กรรมการในคณะกรรมการระดับชาติเพื่อขัดความรุนแรงต่อสตรี ของอินโดนีเซีย (National Commission on the Elimination of Violent against Women) นำเสนอตัวอย่างความรุนแรงต่อสตรีของอินโดนีเซีย โดยเฉพาะความรุนแรงทางไซเบอร์ โดยกล่าวว่า ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๑ หรือประมาณ ๑๒ ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการระดับชาติเพื่อขัดความรุนแรงต่อสตรี ของอินโดนีเซียได้มีการเก็บสถิติกรณีความรุนแรงต่อสตรีในอินโดนีเซียอย่างเป็นทางการ พบว่า มีกรณีความรุนแรงต่อสตรีเพิ่มขึ้นอย่างมาก จาก ๒๕,๔๗๒ กรณี ในปี ๒๕๕๐ เป็น ๔๐๖,๓๗๘ กรณี ในปี ๒๕๖๑ ซึ่งจำนวนที่เพิ่มขึ้นนี้มาจากหลายสาเหตุ รวมทั้งการที่ความรุนแรงต่อสตรีได้รับการเปิดเผยให้สังคมได้รับรู้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๖๑ ได้พบมีความรุนแรงทางไซเบอร์ต่อสตรีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น การเจาะเข้าโปรแกรมทางไซเบอร์ (cyber hacking) การปลอมตัวเป็นบุคคลอื่น (impersonation) การติดตามหรือสอดส่องอย่างทางไซเบอร์ (cyber surveillance/stalking/tracking) การระดมคนทางไซเบอร์ (cyber recruitment) การแพร่กระจายความรุนแรง (malicious distribution) ธุรกิจทางเพศ (revenge porn) การชวนพูดคุยทางเพศ (sexting) การเปลี่ยนแปลงหรือตัดต่อภาพ (morphing) นอกจากนี้ ยังพบมีการแต่งงานเด็กมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากประมาณ ๔,๘๐๐ กรณี ในปี ๒๕๕๙ เป็น ๑๑,๘๘๘ กรณี และ ๑๒,๕๐๔ กรณี ในปี ๒๕๖๐ และ ๒๕๖๑ ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีกรณีการฆ่าผู้หญิงและเติกผู้หญิงเพระเหตุแห่งเพศ (femicide) ในปี ๒๕๖๑ จำนวน ๕๔ กรณี จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติของอินโดนีเซียพบว่าผู้หญิงจำนวน ๑ ใน ๓ เคยได้รับความรุนแรงเพระเหตุแห่งเพศ (Gender-based violence) นอกจากนี้ สำนักงานกิจกรรมครอบครัวและกระทรวงสาธารณสุขอินโดนีเซียยังได้เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวกับปัญหาการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงในอินโดนีเซีย เช่น อัตราการเสียชีวิตของแม่ในระหว่างคลอดบุตรในอินโดนีเซียที่ยังสูงกว่ามาตรฐานโลก อัตราการคุมกำเนิดที่ยังต่ำกว่ามาตรฐาน และผู้หญิงชาวอินโดนีเซียมีอัตราการมีเชื้อเชื้อไวรัสเอชไอวีหรือเอดส์ที่สูงประเทศหนึ่งในโลก

ในส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของอินโดนีเซียนั้น พบว่า กฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและความมิตรฐานหมื่นประمائห์และข้อกบฏในกฎหมายอาญาของอินโดนีเซีย ยังมีข้อจำกัดในการแสดงออกของผู้หญิงอย่างมาก เช่น กรณีนางสาว Baiq Nuril ที่ถ่ายคลิปวีดีโอการคุกคามทางเพศของหัวหน้างานแล้วต้องถูกจำคุกในข้อหาหมื่นประمائห์ กรณีนางสาว Ariana มีการแสดงภาพบนใบหน้าเป็นรูปดวงดาวยามเช้า (morning star) ในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย แต่ต้องถูกจำคุกในข้อกบฏเนื่องจากรูปดวงดาวยามเช้าเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนปาปัว แม้การสืบสวนจะพบว่า นางสาว Ariana ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับกลุ่มแบ่งแยกดินแดนก็ตาม กรณีนางสาว Sayang Mandabayang

ถูกจำกัดเนื่องจากมีเอกสารใบปลิวที่มีรูปถ่ายและรูปดวงดาวบ Yam เข้าอยู่จำนวนมาก และกรณี Veronika Koman ที่ยังถูกตามจับกุมตัวเนื่องจากโพสต์ข้อความที่ต่อต้านการลงโทษนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดปาปัว

ในส่วนของความเท่าเทียมทางเพศในการเข้าถึง ทักษะ และความเป็นผู้นำของผู้หญิงในธุรกิจดิจิทัล และสื่อออนไลน์นั้น จากข้อมูลทั่วโลกพบว่ามีผู้หญิงเพียงร้อยละ ๓๕ ในธุรกิจดิจิทัลและสื่อออนไลน์ โดยผู้หญิงในธุรกิจนี้เกือบทั้งหมดทำงานในระดับกลาง (junior) หรือฝ่ายสนับสนุน โดยมีผู้หญิงในสัดส่วนที่น้อยมาก ที่ทำงานในฝ่ายจัดการหรือระดับผู้บริหาร และพบว่าโดย普遍ในวัยและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเดียวกัน ผู้หญิงมักมีทักษะทางดิจิทัลที่น้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งเมื่อร่วมกับปัญหาของประเทศที่ยังมีแนวความคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่จึงมักทำให้เกิดกรณีความรุนแรงต่อผู้หญิง ซึ่งบางครั้งมีการออกกฎหมายเบียบหรือกฎหมายรองรับโดยไม่ได้ตระหนักถึงมิติทางเพศที่มากไปกว่าพื้นที่ทางเพศ

ในส่วนของอาเซียนนั้น อาเซียนได้มีความริเริ่มร่วมกับสหภาพยุโรป องค์การแรงงานระหว่างประเทศ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานเพื่อความเท่าเทียมทางเพศแห่งสหประชาชาติ (UN Women) ได้ร่วมกันจัดโครงการ Spotlight Initiative เพื่อส่งเสริมให้ผู้หญิงในอาเซียนที่อยู่ระหว่างการโยกย้ายถิ่นฐานหรือกำลังมีความต้องการจะโยกย้ายถิ่นฐานมีทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งโครงการ “Mobile Women, Mobile Phone” เพื่อให้ผู้หญิงในอาเซียนมีทักษะในการใช้เครื่องมือดิจิทัล (digital literacy) ไม่ว่าจะก่อน ระหว่าง หรือหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน เพื่อให้มีการสร้างเครือข่ายและการจัดตั้งองค์กรของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน การส่งเสริมและการเข้าถึงสวัสดิการ และการสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันโดยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนากฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคมโดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การมีทักษะในการเจรจาต่อรอง ซึ่งสำหรับอินโดนีเซียนนั้น ได้มีการจัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานโดยเฉพาะไว้ด้วย

นางสาว Adriana Venney มีข้อเสนอแนะ ได้แก่ การเพิ่มความเท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการมีนโยบายและงบประมาณดำเนินการที่เหมาะสม การส่งเสริมทักษะดิจิทัลสำหรับผู้หญิง การเลิกผลิตข้อความคิดทางเพศ (stereotype) ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง การสร้างความมั่นใจทางด้านดิจิทัลสำหรับผู้หญิงโดยผ่านการเรียนการสอนในรูปแบบ STEM การตรวจสอบอย่างรอบด้าน (Due Diligence) โดยถือเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยเฉพาะความรุนแรงทางออนไลน์ที่มีต่อผู้หญิง การคุ้มครองเหยื่อและพยานทางอาญา และการพื้นฟูให้สามารถกลับคืนสู่สังคม

นางสาว Jun-E Tan นักวิจัยอิสระจากมาเลเซีย ได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่อง “สิทธิทางด้านดิจิทัลในภูมิภาคอาเซียนต่อวันออกเฉียงได้” (Digital Rights in Southeast Asia : A Conceptual Framework) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในโครงการวิจัย เรื่อง “การสำรวจความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีและสิทธิมนุษยชน : โอกาสและความท้าทายในอาเซียน” (Exploring the Nexus between Technologies and Human Rights : Opportunities and Challenges in Southeast Asia) ซึ่งเป็นโครงการวิจัยร่วมกันระหว่างเครือข่ายสิทธิมนุษยชนศึกษาในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network – Human Rights Education หรือ AUN-HRE) และเครือข่ายสิทธิมนุษยชนศึกษา

ในภูมิภาคอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Human Rights Studies Network – SEAHRN) ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (ก) สร้างกรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิทางดิจิทัลจากมุมมองและความเข้าใจในการรณรงค์เรื่องสิทธิทางดิจิทัลในภูมิภาคอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ และ (ข) การทำความเข้าใจกับช่องว่างและข้อห้ามในการรณรงค์ในประเด็นสิทธิทางดิจิทัลในภูมิภาค และข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้ดำเนินการแล้วเสร็จแล้ว อยู่ระหว่างการเตรียมนำเสนอต่อเวทีวิชาการสาธารณสุข โดยการศึกษาวิจัยในภาระรวมได้มีการศึกษาและทำความเข้าใจสิทธิทางดิจิทัลในภาระรวมและสิทธิและประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวกับดิจิทัล โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญ ได้แก่ (ก) ความแตกต่างระหว่าง “ดิจิทัล” และ “ออนไลน์” นั้นชัดเจนอยู่แล้ว ซึ่ง “ดิจิทัล” ไม่ได้หมายถึง “ออนไลน์” และ “สิทธิทางดิจิทัล” (Digital Rights) ไม่ได้มีขอบเขตที่หมายถึงเพียงแค่ “สิทธิมนุษยชนทางออนไลน์” (Human Rights Online) เท่านั้น (ข) ดิจิทัลมีขอบเขตที่สำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ “ดิจิทัล” ในฐานะที่เป็นพื้นที่ซึ่งตรงข้ามกับพื้นที่ “สมัยจริง” (Analog) หรือพื้นที่อффไลน์ (offline) และ “ดิจิทัล” ในฐานะที่เป็นข้อมูลซึ่งแทนลักษณะทางกายภาพของบางสิ่งบางอย่าง โดยมีหลักการที่กำลังพัฒนาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นที่เกี่ยวกับสิทธิทางดิจิทัลใน ๒ เรื่อง ได้แก่ (ก) สิทธิในการเข้าถึงดิจิทัล และ (ข) การมีส่วนร่วมในการบริการจัดการดิจิทัลที่มีธรรมาภิบาล

ปัจจุบัน มีบริบทหรือมุมมองในการทำความเข้าในสิทธิทางดิจิทัลแบ่งออกเป็น ๒ กรอบ รวม ๔ รูปแบบ ได้แก่ (ก) มุมมองแบบดิจิทัล (Digital Paradigms) ซึ่งมี ๒ กรอบ คือ การทำความเข้าใจกรอบสิทธิมนุษยชนในแบบดั้งเดิมต่อพื้นที่ทางดิจิทัล (Convention rights in digital spaces) และมุมมองสิทธิที่เน้นให้ข้อมูลเป็นศูนย์กลาง (Data-centered rights) และ (ข) มุมมองแบบพัฒนา ซึ่งมี ๒ กรอบ คือ การเข้าถึงดิจิทัล (Access to digital) และการบริหารจัดการและธรรมาภิบาลของระบบดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต (Digital and Internet governance)

ประเด็นที่การศึกษาวิจัยนี้พบว่าในภูมิภาคให้ความสำคัญมากที่สุดมี ๒ ประเด็น คือ (ก) เสรีภาพในการแสดงออก การแสดงความคิดเห็น และข้อมูลข่าวสารทางออนไลน์ และ (ข) ความปลอดภัยทางออนไลน์ เช่น ความรุนแรงทางเพศผ่านทางออนไลน์ (gender-based violence online) การระรานหรือการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (cyber-bullying) พฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการทางออนไลน์ (trolling) ความมั่นคงปลอดภัยทางดิจิทัล (digital security) ประเด็นที่เริ่มมีการอภิปรายในภูมิภาคแต่ยังไม่ได้ข้อยุติหรือแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน ได้แก่ (ก) การรวบรวมและการเก็บข้อมูลจำนวนมากที่มีการรั่วไหล (ข) การถูกติดตามทางดิจิทัล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องระดับบุคคล และมีลักษณะเป็นข่าวลือที่ไม่มีหลักฐานมาสนับสนุน และ (ค) การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่ยังทำได้ไม่ทั่วถึงในหลายประเทศ รวมทั้งการพัฒนาการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่ควรต้องมีความก้าวหน้ามากกว่าระดับพื้นฐาน ส่วนประเด็นที่เริ่มมีการอภิปรายในภูมิภาคแต่ยังมีไม่มากพอ ได้แก่ (ก) การจอมตัวทางเทคนิคต่อภาคประชาชน (ข) แนวโน้มของประเด็นปัญญาประดิษฐ์และข้อมูลขนาดใหญ่ในภูมิภาค และ (ค) เรื่องที่ถูกปิดเป็นความลับในกิจการของรัฐหรือขององค์กรภาคธุรกิจ เช่น การเฝ้าระวังหรือ

ติดตามบุคคล ข้อมูลทางชีวภาพหรือทางการแพทย์ของบุคคล และระบบอัตโนมัติของแต่ละประเทศ การจัดระเบียบข้อมูลเทียม (astroturfing) การลงเว็บไซต์หรือบัญชีผู้ใช้สื่อออนไลน์โดยพลการ ฯลฯ

นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยนี้ยังนำเสนอสถานการณ์การณ์การณ์ด้านสิทธิทางดิจิทัลในภูมิภาค โดยพบว่า ยังไม่มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่จริงจัง โดยแม้มีการเริ่มรณรงค์ร่วมกันในระดับภูมิภาคบ้างแล้ว แต่กิจกรรมยังไม่มีความเข้มแข็งและมั่นคงมากนัก ซึ่งปัญหาสำคัญของความร่วมมือในระดับภาคประชาสังคมหรือประชาชนในภูมิภาค คือ อุปสรรคทางภาษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรม รวมทั้งการไม่มีเวทีร่วมกันในประเด็นสิทธิทางดิจิทัลในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมในภูมิภาคยังให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิทางดิจิทัลไม่มากนัก โดยยังถือเป็นเพียงหนึ่งในประเด็นที่รณรงค์ภายใต้ประเด็นอื่น ๆ เท่านั้น

ประเด็นที่การศึกษาวิจัยนี้ต้องการนำเสนอ คือ (๑) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิทางดิจิทัล ซึ่งเป็นการพิจารณาจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การข้ามกันระหว่างพื้นที่ การสื่อสารแบบดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบในการสื่อสาร และ (๒) สิทธิทางดิจิทัลเกิดขึ้นข้ามพรมแดน และพื้นที่ในการสื่อสาร (Platforms) ไม่เคยมีความเป็นกลางแต่เป็นพื้นที่ที่ออกแบบมาเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งให้ความสำคัญกับการเก็บและรวบรวมข้อมูล และท้ายที่สุด ข้อมูลนั้นจะถูกแปลงมาเป็นเครื่องมือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใช้งาน หรือแสวงหาประโยชน์จากพฤติกรรมข้ามอย่างได้อย่างหนึ่งของผู้ใช้งาน ซึ่งพื้นที่ในการสื่อสาร (Platforms) จะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับ ๔ ปัจจัย ได้แก่ (๑) ความต้องการของตลาด (market) (๒) ข้อจำกัดทางกฎหมาย (law) (๓) ความสอดคล้องกับแนวคิดและบรรทัดฐานของผู้คนในสังคม (norm) และ (๔) การออกแบบสถาปัตยกรรมของพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน (architecture)

นาย Daniel Awigra รองผู้อำนวยการประจำคณะทำงานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลอินโดนีเซีย (Human Rights Working Group of Indonesia) ได้นำเสนอในประเด็นการได้รับข้อเสนอแนะตามกระบวนการ Universal Periodic Review (UPR) ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วม ๖ ประเทศใน ๑๐ ประเทศ ประกอบด้วย กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม ได้เข้าเป็นภาคีกิติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งได้รับข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับข้อ ๑๙ ของกติการะหว่างประเทศ ICCPR ส่วนอีก ๔ ประเทศที่ไม่ได้เข้าเป็นรัฐภาคีของ ICCPR ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม มาเลเซีย เมียนมา และสิงคโปร์ จะได้รับข้อเสนอแนะตามกระบวนการ UPR ที่สอดคล้องกับข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสาคล่าว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ซึ่งนาย Daniel Awigra ได้นำเสนอข้อค้นพบที่น่าสนใจ ๕ ประเด็น ได้แก่

(๑) ข้อเสนอแนะต่อสมาชิกอาเซียนทั้งหมดที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกมายกเว้นประเทศที่ไม่ใช่สมาชิกอาเซียน เว้นแต่ ในการนำเสนอรายงาน UPR ในรอบล่าสุดนี้ ของไทยและเมียนมาเท่านั้น ที่อินโดนีเซียได้มีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

(๒) คุณภาพของความเป็นประชาธิปไตยที่ลดลงของประเทศในภูมิภาคทำให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกต่อประเทศในภูมิภาคมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในรอบการประเมิน UPR ล่าสุดของแต่ละประเทศ

(๓) รัฐภาคีของกติกา ICCPR ให้ความสำคัญและมีข้อเสนอแนะที่มากเป็นพิเศษต่อประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของเวียดนาม อินโดเนเซีย และไทย

(๔) มีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในแบบดิจิทัลหรืออินเทอร์เน็ตที่เพิ่มมากขึ้นต่อประเทศในภูมิภาค

(๕) นักหนังสือพิมพ์ นักเขียนบทความออนไลน์อิสระ (bloggers) และนักปกป้องสิทธิมนุษยชน เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการถูกละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

ข้อท้าทายที่สำคัญของภูมิภาคอาเซียนในประเด็นที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก คือ (ก) อาเซียนเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่มีความหลากหลายซึ่งมีข้อท้าทายอย่างยิ่งในการบริหารความแตกต่างที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงออกในประชาคมอาเซียน (ข) อาเซียนยังคงเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญในการส่งเสริมและปฏิบัติตามเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความมั่นคงของแต่ละประเทศ เช่น ประเด็นการมั่นคงบนดินแดน ความขัดแย้งในจังหวัดป่าป้า ความสงบเรียบร้อยของประชาชน ความมั่นคงภายใน เด็ก茫然และศีลธรรมอันดีในสังคม (ค) ด้วยมุ่งมองที่เคารพต่ออำนาจอธิปไตยของสมาชิกอาเซียน ประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ จะกำหนดผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของประเทศไทยที่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศได้อย่างไร และ (ง) AICHR มีหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในระดับภูมิภาค เพื่อปิดช่องว่างที่เป็นไปได้ที่มีร่วมกันในระดับภูมิภาค รวมทั้งการให้คำแนะนำทางเทคนิคให้กับประเทศสมาชิกอาเซียนที่เกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชน

การอภิปราย

(๑) AICHR ยังคงมีข้อจำกัดในการดำเนินการหรือผลักดันการปฏิบัติในระดับภูมิภาคที่เกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชน ทั้งในเชิงอำนาจและหน้าที่ที่ได้รับจากอาเซียน และการต้องตัดสินใจบนหลักการของฉันทามติ

(๒) กระบวนการ UPR เป็นกลไกเชิงสมัครใจ ซึ่งไม่สามารถติดตามการดำเนินการตามข้อเสนอแนะที่รับไปแล้วจากประเทศต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง

(๓) จะทำให้รัฐจะมีแนวทางหรือกลไกอย่างไรบ้างหรือไม่ในการปรับปรุงกฎหมายที่ขัดขวางการใช้เสรีภาพในการแสดงออก

(๔) จะขับเคลื่อนประเด็นผู้หญิงในยุคดิจิทัลได้อย่างไรบ้าง ทั้งในเชิงบวก เช่น การส่งเสริมอาชีพ การนำข้อมูลทางความรู้และการศึกษาเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ตที่แพร่หลาย รวมทั้งความรู้ที่เกี่ยวกับสิทธิในอินเทอร์เน็ต (Right to Internet) และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก และในเชิงลบ เช่น การเป็นอันตรายต่อวัยรุ่นผู้หญิง การถูกกล่าวหาทางเพศ

(๕) ในอินโดนีเซีย ประเด็นสิทธิทางดิจิทัล (digital rights) ได้รับการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็วและเป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายจากภาคประชาชน แม้จนถึงปัจจุบันจะยังไม่มีบรรทัดฐานในระดับสากล (Global norm) ที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ก็ตาม

(๖) ในแห่งนี้ พื้นที่ทางดิจิทัล (digital platform) ถูกใช้เพื่อการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ รัฐจึงลงโทษคนที่ใช้พื้นที่นี้ในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ แต่ในอีกแห่งหนึ่ง พื้นที่ทางดิจิทัลถูกใช้รณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่หลากหลายด้วย เช่น ประเด็นสิทธิมนุษยชน ความโปร่งใส ธรรมาภิบาล สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ประเด็นสำคัญ คือ จะทำอย่างไรเพื่อให้ผู้สนับสนุนประชาธิปไตยใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้โดยไม่เป็นอันตราย ขณะเดียวกันนักปกป้องสิทธิมนุษยชนสามารถใช้พื้นที่นี้ในการปกป้องสิทธิมนุษยชนได้ด้วย

(๗) ควรส่งเสริมให้กลุ่มประชาบางได้ใช้สิทธิทางดิจิทัลในการสื่อสารปัญหาของตน นอกเหนือไปนี้ ยังควรเป็นช่องทางที่จะทำให้รัฐธรรมนูญและกฎหมายเป็นข้อมูลดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ดังนั้น สิทธิทางดิจิทัล (Digital Rights) จึงควรมีฐานะเป็นสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประเทศไทยฯ ยังมีข้อจำกัดในการให้บริการเทคโนโลยีดิจิทัลกับประชาชนโดยทั่วถึง ทั้งในแง่เครื่องมือที่จะเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล ของประชาชน โครงสร้างพื้นฐาน และการเมืองที่หลากหลาย

(๘) ระบบการศึกษาของรัฐควรมีวิชา เช่น เทคโนโลยีและปรัชญา เทคโนโลยีและการเมือง ฯลฯ เพื่อกราดต้นให้เกิดการเรียนรู้และความคุ้นเคยในการเชื่อมโยงมิติเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับมิติอื่น ๆ ในชีวิตประจำวันและสังคม

(๙) บางภูมิภาค เช่น ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีตราสารที่เป็นบรรทัดฐานร่วมกันในระดับภูมิภาค ที่เกี่ยวกับประเด็นสิทธิทางดิจิทัล รวมทั้งมีการแต่งตั้งผู้รายงานพิเศษในระดับภูมิภาคอเมริกาว่าด้วยเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

(๑๐) แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะผู้หญิง ควรจะได้รับการปกป้องเป็นพิเศษ และควรได้รับการส่งเสริม การเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลที่มากยิ่งขึ้น

๓. หัวข้อ “ยุทธศาสตร์ในการจัดการกับความท้าทายในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ซึ่งผู้แทนสมาคมอาเซียน ใน AICHR ผู้แทนสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในภูมิภาค ผู้แทนสภาการะนั้นสื่อพิมพ์ รวมทั้งผู้แทนอัยการ และกระทรวงด้านกฎหมาย ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนที่ประเทศไทยสามารถนำไปใช้ได้ดำเนินการในสภาระที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหาของการเผยแพร่ข้อมูลและคำพูดที่แสดงความเกลียดชัง ดังนี้

นาย Eric Paulsen ผู้แทนมาเลเซียใน AICHR ได้กล่าวถึง สถานการณ์ภายในของมาเลเซีย ที่ปัจจุบันมีกฎหมายที่จำกัดการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ๒ ฉบับ ซึ่งอุกกาบาตได้รัฐบาลชุดเดิม (นาย Najib Razak) ในช่วงก่อนการเลือกตั้งในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๑ เพื่อจำกัด การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของนักการเมืองฝ่ายค้าน นักกิจกรรมทางการเมือง และสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม ภายหลังการเลือกตั้ง แนวร่วมฝ่ายค้านนำโดยอดีตนายกรัฐมนตรี นาย Mahathir bin Mohamad

เป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้ง และด้วยการมีแนวร่วมทางการเมืองที่สนับสนุนแนวทางประชาธิปไตย ธรรมปฏิบัติ และสิทธิมนุษยชน ทำให้รัฐบาลของนาย Mahathir bin Mohamad มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการเคารพ และรับรองการใช้สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนมากขึ้น ซึ่งทำให้รัฐบาลและรัฐสภาในปัจจุบันได้มี การหารือกันเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว เพื่อไม่ให้จำกัดการใช้เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของประชาชนมากจนเกินไป อย่างไรก็ตาม สังคมของมาเลเซีย เป็นสังคมที่มีคนนับถือศาสนาหลายศาสนา โดยมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหลัก มีศาสนาพุทธมหายาน ศาสนาพุทธเถรวาท ศาสนาคริสต์ และศาสนาอินдуเป็นศาสนาลำดับรอง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาคนกลุ่มน้อย ชาวจีนที่ถูกข่มขู่และถูกขู่จากปัญหาความเกลียดชังกลุ่มคนที่นับถือศาสนาและมีวัฒนธรรมที่ต่างจาก คนกลุ่มหลัก ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐบาลจะต้องตรวจสอบการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เพื่อไม่ให้เป็นข่องทางในการปลุกระดมความเกลียดชังให้เกิดขึ้นในสังคม

นาย Bambang Harymurti อธีตประธานสภาระหนังสือพิมพ์ของอินโดนีเซีย (Indonesia's Council of the Press) ได้นำเสนอเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของสภาระหนังสือพิมพ์และ สื่อมวลชนต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกภายในประเทศไทย โดยกล่าวถึงระบบ การคุ้มครองเสรีภาพของในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสภาระหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน ซึ่งในระบบ สถาบันนั้น กติกา ICCPR ข้อ ๑๙ ยังได้รับรองเสรีภาพดังกล่าว รวมทั้งการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ ของแต่ละประเทศ และกฎหมายว่าด้วยสภาระหนังสือพิมพ์ของแต่ละประเทศที่จะมีสาระสำคัญรับรอง เสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยกฎหมายว่าด้วยสภาระหนังสือพิมพ์ของแต่ละประเทศจะมี ๓ รูปแบบ คือ (ก) รูปแบบที่เน้นสิทธิและเสรีภาพตามกติกา ICCPR (ข) รูปแบบก่อนยุคอาณานิยม และ (ค) รูปแบบของรัฐที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการหนังสือพิมพ์จะกำหนดรูปแบบของ สภาระหนังสือพิมพ์ทั่วโลกจะแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ ได้แก่ (ก) สภาระหนังสือพิมพ์ที่ควบคุมโดยรัฐ (ข) สภาระหนังสือพิมพ์ที่ควบคุมโดยธุรกิจสื่อ (๓) สภาระหนังสือพิมพ์ที่ควบคุมโดยภาคส่วนสาธารณะ และ (๔) สภาระหนังสือพิมพ์ที่ควบคุมโดยผู้ตรวจสอบการแผ่นดิน

แม้จะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่สภาระหนังสือพิมพ์ โดยภาพรวมมีหน้าที่ในการคุ้มครองเสรีภาพ ของสื่อในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชน การใกล้เคียงข้อขัดแย้งระหว่างภาคราชการและสื่อ การสนับสนุนให้มี การจัดทำจรรยาบรรณของสื่อมวลชน (Media Code of Ethics) และควบคุมให้เป็นไปตามจรรยาบรรณ การดำเนินการเพื่อให้มีการพัฒนาวิชาชีพสื่อสารมวลชนโดยผ่านการศึกษาและการฝึกอบรม การติดตามพัฒนา และความเปลี่ยนแปลงของเสรีภาพของสื่อมวลชนและมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และการพยายาม เพิ่มความรับผิดชอบและความเปิดเผยของสื่อมวลชน

นาย Bambang Harymurti ได้นำเสนอตัวชี้วัดของสื่อมวลชน (World Press Freedom Index) ที่จัดทำโดยองค์กร Reporters without Borders ที่ได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๖๐ พบร่วม หล่ายประเทศไทยในภูมิภาคมีแนวโน้มมีเสรีภาพลดลงอย่างชัดเจน เช่น ไทยและฟิลิปปินส์ แต่ส่วนใหญ่มีแนวโน้ม คงเดิม เว้นแต่ อินโดนีเซียและเมียนมา ที่มีแนวโน้มมีเสรีภาพมากขึ้นอย่างชัดเจน

นาย Nyunt Swe กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมา นำเสนอเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของเมียนมา ซึ่งนอกจากจะได้รับการรับรองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และ ตามรัฐธรรมนูญของเมียนมา มาตรา ๓๕ แลกกฎหมายโตรคณาคมของเมียนมา ปี ๒๐๑๗ ยังได้ให้การรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกไว้ด้วยอย่างไรก็ตาม นาย Nyunt Swe ได้แสดงความคิดเห็นว่า การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกอาจขัดกับสิทธิและเสรีภาพในด้านอื่นได้ เช่น สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy)

นาย Nyunt Swe กล่าวโดยสรุปว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งเมียนมาได้ให้การรับรองตามกฎหมายภายในของเมียนมา โดยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกถือเป็นสิทธิที่สนับสนุนการเข้าถึงและการได้รับสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ ที่ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกมีใช้สิทธิโดยสมบูรณ์ (Absolute Rights) แต่เป็นสิทธิที่สามารถถูกจำกัดได้ (Limited Rights) หรือเป็นสิทธิที่ต้องได้รับการรับรอง (Qualified Rights) รวมทั้งการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกอาจขัดกับสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น และภัยมิภาคເອເຊີຍຕະວັນອອກເຈິ່ງໄດ້ຢັງຄົງມີຂໍ້ທ້າຍຈຳນວນมากໃນການສ່າງເສີມແລະ ຄຸ້ມຄຮກຂອງເສີບພາບໃນການແສດງຄວາມຄືດເຫັນແລະການແສດງອອກ

นางสาว Davinia Azis อัยการที่ปรึกษาอาวุโส สำนักงานอัยการสูงสุดของสิงคโปร์ (State Attorney-General's Chamber, Singapore) และนางสาว Delphia Lim รักษาการรองผู้อำนวยการ กองนโยบายกฎหมาย กระทรวงกฎหมายของสิงคโปร์ (Law Policy Division, Ministry of Law, Singapore) ได้ร่วมกันนำเสนอประสบการณ์ด้านกฎหมายของสิงคโปร์ที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก โดยกล่าวว่า ในโลกของความเป็นจริงไม่มีอะไรสมบูรณ์แบบ แต่สิงคโปร์ เป็นประเทศที่ประชาชนไม่รู้จะเชื่อชาติหรือศาสนาใดสามารถใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน ซึ่งสิงคโปร์เป็นเพียงประเทศใหม่ที่เพิ่งได้รับเอกราชและเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ในปี ๒๕๐๙ เท่านั้น สำหรับสิงคโปร์ “DNA” ของสิงคโปร์ คือ “Human Rights are fundamentally claims about relationships of people.” (สิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในประเทศ) ซึ่งประโยชน์ที่สำคัญของการพูดถึงสิทธิมนุษยชนของสิงคโปร์ ปัญหาการนำเสนอข่าวที่ผิดหรือบิดเบือนมีเกิดขึ้นในหลายกรณี เช่น กรณี Brexit ของสหราชอาณาจักร กรณีการประท้วง (Yellow Shirt) ที่ฝรั่งเศส สิ่งที่สิงคโปร์ต้องการปกป้อง คือ วาระธรรมที่ดีของสังคม (Discourse) สังคม (Society) และสถาบันทางการเมืองและสังคม (Institution) ของสิงคโปร์ สิงคโปร์จึงมีการออกกฎหมายคุ้มครองการนำเสนอข่าวเท็จ (Protection of Falsehood Information Act) เพื่อปกป้องปัญหาหรือผลกระทบจากการนำเสนอข่าวเท็จในสิงคโปร์ ผู้นำเสนอยกคำกล่าวไว้ของนาย Mark Zuckerberg ที่ได้กล่าวว่า Facebook จะใช้ความพยายามสูงสุดทุกวิถีทางเพื่อปกป้องสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกและความปลอดภัยของสังคมจากการเสนอข่าวที่เป็นเท็จ อย่างไรก็ตาม เมื่อ Facebook ยังไม่มีกลไกที่ดีในการจัดการกับปัญหานี้ สิงคโปร์จึงต้องทำทุกวิถีทางเพื่อปกป้องตนเอง

การอภิปราย

(๑) เป็นไปได้หรือไม่ที่อาชีวินจะมีการพัฒนาแนวปฏิบัติร่วมกันในบางระดับเพื่อเป็นมาตรฐานหรือบรรทัดฐานร่วมกันในการคุ้มครองสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (ความเห็นจากผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศในโคนีเชีย)

(๒) สิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกเหมือนกันของชาติเจน ทำอย่างไรจะทำให้สังคม ซึ่งเปรียบเสมือนร่างกายของเราได้รับออกซิเจนที่ดี (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

(๓) สิงคโปร์มีวิธีการในการต่อต้านว่าที่สร้างความเกลียดชังในสังคม (Hate Speech) ได้อย่างไร และในส่วนของมาเลเซียนนั้น กฎหมายของมาเลเซียนปัจจุบันเพียงพอหรือไม่ในการป้องกันว่าที่สร้างความเกลียดชังในสังคม (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

(๔) รัฐบาลชุดปัจจุบันของมาเลเซียให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกมากพอ ๆ กับการสร้างความมั่นคงปลอดภัยในสังคม ซึ่งจะต้องสมดุลกัน (นาย Eric Paulsen)

(๕) สิงคโปร์ใช้ความพยายามสูงสุดเสมอ โดยเฉพาะมาตรการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสังคมสิงคโปร์จากข่าวปลอม (Fake news) (นางสาว Davinia Azis)

(๖) ข่าวปลอมถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงความคิดเห็น ซึ่งถ้าข่าวนั้นไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหายในสังคมหรือบุคคลใด เสรีภาพนั้นก็ควรต้องได้รับความเคารพ การที่สังคมหรือบุคคลจะเชื่อหรือไม่ เป็นการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของประชาริบไตย (นาย Bambang Harymurti)

(๗) กฎหมายอาชีวินยังคงล้มเหลวในการป้องกันข่าวลวง จึงประสงค์ให้มีการมาตรฐานในการควบคุมที่เหมาะสม เช่นเดียวกับมาตรฐานของกฎหมายโลก ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทั้งความปลอดภัยในสังคมและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

(๘) ควรมีการตรวจสอบว่าสิ่งที่สื่อสารนั้นเป็นเพียงข้อมูลข่าวสาร (information) หรืออาชญากรรม (crime) และหากเป็นอาชญากรรม (crime) ต้องดำเนินการทางกฎหมาย แต่ถ้าเป็นเพียงข้อมูลข่าวสาร ก็ต้องไม่ดำเนินการทางกฎหมาย (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

(๙) จะมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้มั่นใจได้ว่าสิ่งที่รัฐบาลดำเนินการจะไม่ละเมิดต่อเสรีภาพของประชาชน (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

(๑๐) ในอินโดนีเซีย Komnas HAM ได้มีการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ร่วมกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติของอินโดนีเซีย โดยถ้ามีกรณีการจับกุมหรือการตั้งข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ตำรวจจะต้องแจ้งให้ Komnas HAM ทราบทันที เพื่อร่วมกันพิจารณาว่า การจับกุมหรือการตั้งข้อกล่าวหาเป็นการจำกัดการใช้สิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกที่เกินสมควรหรือไม่ ซึ่งจะเป็นการพิจารณาร่วมกันทั้งในเรื่องความมั่นคงและสิทธิและเสรีภาพ (นาย Bambang Harymurti)

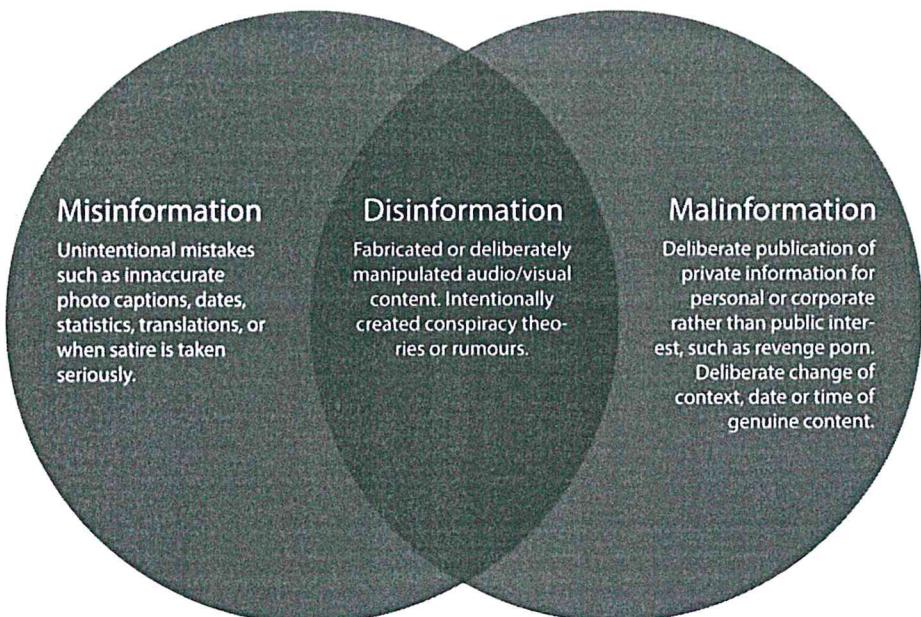
(๑๑) ที่สิงคโปร์ เด็กต้องได้เรียนรู้กฎหมายที่ขับเคลื่อนที่ว่า ประชาชนจะใช้สิทธิมนุษยชนได้อย่างไร และกฎหมายจะทำงานอย่างไร เพื่อจะไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น (นางสาว Davinia Azis)

๔. หัวข้อ “ยุทธศาสตร์ในการจัดการกับความท้าทายในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (ต่อเนื่อง) ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย ผู้แทนภาคประชาสังคม นักหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน นักวิชาการ และเยาวชน ได้อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาครัฐและภาคส่วนอื่น และบทบาทของภาคส่วนใหม่ ๆ ในสังคม เช่น ภาคประชาสังคม นักหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน นักวิชาการ และกลุ่มเยาวชน ในการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก รวมทั้งการนำเสนอเกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สนับสนุน การส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในพื้นที่ออนไลน์ รวมไปถึงเทคโนโลยี สารสนเทศและเทคโนโลยีในการสื่อสารรูปแบบอื่น โดยมีประเด็น ดังนี้

นางสาว Anita Wahid ผู้แทนองค์กร MAFILINDO องค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านการต่อต้านข่าวลวง (Hoax) ในอินโดนีเซีย ได้นำเสนอบทบาทของภาคประชาสังคมในการตรวจสอบข้อเท็จจริงทางดิจิทัล ที่เป็นภัยต่อสังคมประชาธิปไตยของอินโดนีเซีย ซึ่งเริ่มด้วยกล่าวถึงระดับความผิดปกติของข้อมูล (information disorder) ซึ่งมีตั้งแต่ข้อมูลที่ผิดพลาดหรือผิดเพี้ยนโดยไม่ตั้งใจ (falseness) ไปจนถึงข้อมูลที่ตั้งใจให้เกิดผลร้ายบางอย่างเกิดขึ้น (intent to harm) ตามแผนภาพด้านล่างนี้

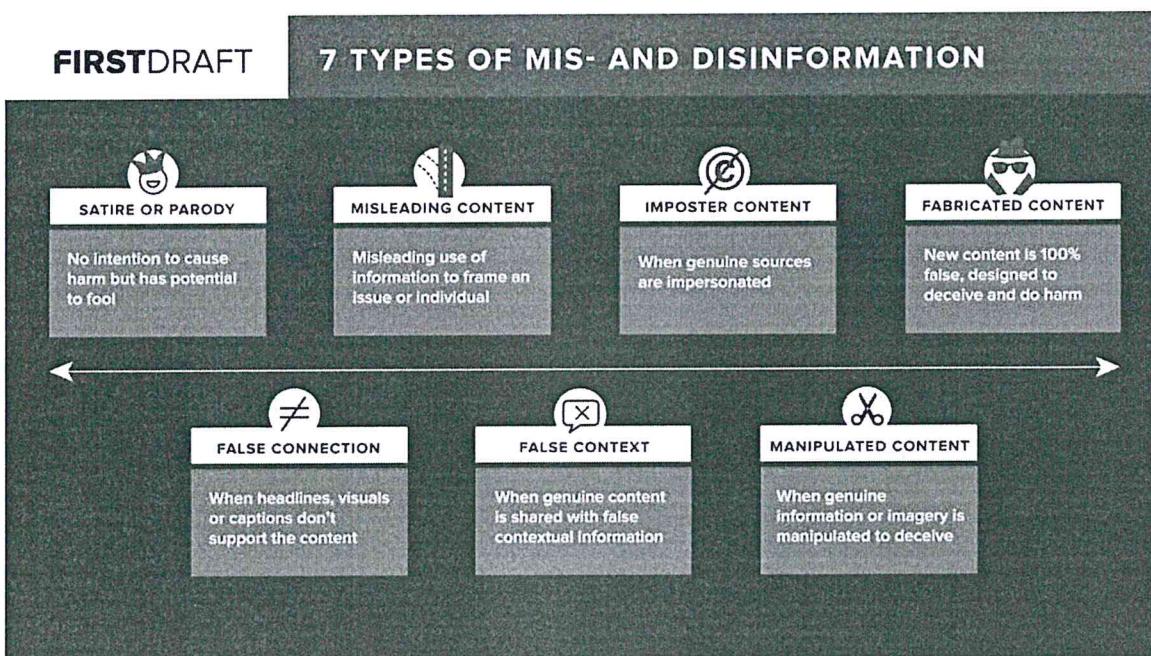
TYPES OF INFORMATION DISORDER

FALSENESS INTENT TO HARM

FIRSTDRAFT

7 TYPES OF MIS- AND DISINFORMATION

10 TYPES OF MIS- AND DISINFORMATION

	FALSE CONNECTION When headlines, visuals or captions don't support the content		FALSE CONTEXT When genuine content is shared with false contextual information
	MANIPULATED CONTENT When genuine information or imagery is manipulated to deceive		SATIRE OR PARODY No intention to cause harm but has potential to fool
	MISLEADING CONTENT Misleading use of information to frame an issue or individual		IMPOSTER CONTENT When genuine sources are impersonated
	FABRICATED CONTENT Content that is 100% false, designed to deceive and do harm		PROPAGANDA When content is used to manage attitudes, values and knowledge
	SPONSORED CONTENT Advertising or PR disguised as editorial content		ERROR When established news organisations make mistakes while reporting

STOP THE SPREAD OF MISINFORMATION.
THINK BEFORE YOU SHARE, REACT OR RESPOND.

GROUNDVIEWS
groundviews.org

ข้อมูลที่ผิดปกติ (information disorder) เหล่านี้เกิดขึ้นทั้งในประเด็นทางการเมือง ศาสนา ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ธุรกิจ การหลอกลวงต้มตุ๋น ข้อมูลด้านสุขภาพหรือข้อมูลทางการแพทย์ ภัยธรรมชาติ อาชญากรรม ข้อมูลการจราจรและเหตุการณ์บนท้องถนน เหตุการณ์มหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ หรือเรื่องอื่น ๆ ซึ่งข้อมูลที่ผิดพลาดผิดเพี้ยนเหล่านี้อาจจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม เว้นแต่ข้อมูลที่ถูกทำให้ผิด (disinformation) นั้นได้ถูกตั้งใจที่จะใช้เป็นอาวุธในความขัดแย้งหรือข้อโต้เถียงอย่างโดยย่างหนัก ในอินโดนีเซีย ข่าวลวง (hoax) ถูกใช้เป็นอาวุธเพื่อหวังผลในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง และเชื้อชาติ เพื่อรณรงค์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งในรูปแบบออนไลน์และอฟฟ์ไลน์ ข้อมูลที่ถูกทำให้ผิด (disinformation) เหล่านี้ใช้ถูกได้อย่างมีประสิทธิภาพในการมุ่งไปที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งและโจมตีไปที่อารมณ์ของบุคคลนั้นให้มีอารมณ์คล้อยตามโดยใช้รูปแบบ เช่น การใช้วาทะที่สร้างความเกลียดชัง การคุกคาม การข่มขู่ การสร้างความเห็นต่างและการลงโทษ

องค์กร MAFINDO (Masyarakat Anti Fitnah Indonesia) เป็นองค์กรภาคประชาสังคม ในอินโดนีเซีย ได้รับการจัดตั้งในเดือนธันวาคม ๒๕๕๗ เพื่อเป็นองค์กรภาคอาสาสมัครซึ่งรวมตัวกันเพื่อต่อต้านข่าวหรือข้อมูลที่ถูกทำให้ผิด (disinformation) ปัจจุบันองค์กรนี้มีทั้งหมด ๑๘ สาขาทั่วประเทศ โดยมีอาสาสมัครที่ทำงานให้กับองค์กรรวมจำนวนประมาณ ๕๒๐ คน ซึ่งทำงานติดตามสื่อทั้งในระบบออนไลน์ และอฟฟ์ไลน์ โดยในส่วนของกิจกรรมอฟฟ์ไลน์นั้น องค์กร MAFINDO มีการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมเพื่อการศึกษาของสาธารณะ การรณรงค์เพื่อสร้างการตระหนักรู้ การเผยแพร่รายการข่าวหรือข้อมูลที่ถูกทำให้ผิด (disinformation) ซึ่งมีการเผยแพร่เอกสารเป็นรอบเดือน การศึกษาวิจัย และการมีความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย องค์กรภาครัฐกิจที่เป็นเจ้าของสื่อสังคมออนไลน์ มหาวิทยาลัย นักวิชาการ และภาคส่วนอื่น

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่สำคัญขององค์กร MAFINDO คือ กิจกรรมออนไลน์ โดยจะมีอาสาสมัครมาทำงานร่วมกันเพื่อติดตามว่ามีการนำเสนอข่าวที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงอย่างไรบ้างในสื่อต่าง ๆ ภายในประเทศไทยสื่อออนไลน์และสื่ออฟฟ์ไลน์ในประเทศไทย และเมื่อพบข่าวที่นำเสนอสัยว่าจะสื่อไม่ตรงกับข้อเท็จจริงก็จะมีการตรวจสอบเพิ่มเติม (Fact-checking) และเมื่อมีข้อมูลมากพอ ก็จะนำมานำเสนอในฐานข้อมูลเพื่อหักล้าง ข่าวหรือข้อมูลที่ถูกทำให้ผิด (disinformation) นั้น และจะมีการเผยแพร่ทั้งข้อมูลตามเนื้อข่าวเดิม และข้อเท็จจริงใหม่ที่เกิดจากการตรวจสอบใหม่และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน (Debunked Disinformation Database) นอกจากนี้ ยังมีการทำกิจกรรมอื่นโดยใช้เครื่องมือทางออนไลน์ เช่น การผลิตการ์ตูนซีรีย์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวที่ช่วยกันต่อต้านข่าวลวงในสังคมของอินโดนีเซีย (Anti-Hoax Family Superhero) การจัดทำแอปพลิเคชันที่ช่วยในการตรวจสอบข้อมูล (HBT – Hoax Buster Tools) ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกับ Google รวมทั้งการทำระบบการตอบโต้อัตโนมัติทางแอปพลิเคชัน WhatsApp เพื่อช่วยผู้ใช้งานทั่วไปในการติดตามและตรวจสอบข่าวลวง

สิ่งที่องค์กร MAFINDO ต้องการจะทำในระยะต่อไป ประกอบด้วย ๒ มิติ คือ (๑) มิติสิทธิ (Rights) ซึ่งองค์กร MAFINDO ต้องการจะเป็นองค์กรส่งเสริมสิทธิในข้อมูลข่าวสาร สิทธิที่จะรู้ว่าควรกำลังต้องการที่จะ

ครอบจักรการเมืองและวิธีการที่บุคคลนั้นใช้ สิทธิที่จะควบคุมผลกระทบทางสังคมของสื่อสังคมออนไลน์ ที่ควบคุมข้อมูลอัตโนมัติเห็นอีกควบคุมข้อมูลของตลาด สิทธิในข้อมูลส่วนบุคคล และ (๒) มิติหน้าที่ (Duties) องค์กร MAFINDO ต้องการจะเป็นองค์กรที่คุ้มครองสังคมจากการสื่อสารข้อมูลที่หลอกลวงฉ้อฉล การคุ้มครองสังคมจากการแสวงหาประโยชน์ที่เหนือกว่ากลไกของตลาด การคุ้มครองบูรณาภาพของกลไกและสังคมประชาธิปไตย การให้การศึกษาต่อสังคมว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่มีผลกระทบต่อสังคมและการเมืองของประเทศ และหน้าที่ในการสร้างสรรค์สังคมเพื่อให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนทุกด้าน

นางสาว Hera Diani ผู้แทนองค์กร Magdalene องค์กรภาคประชาสังคมด้านผู้หญิงในสื่อของอินโดนีเซีย ได้นำเสนอเกี่ยวกับความเป็นมาและบทบาทขององค์กร Magdalene ในอินโดนีเซีย ซึ่งองค์กร Magdalene เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้หญิงอินโดนีเซียที่ทำงานด้านสื่อที่เห็นปัญหาว่า ผู้หญิงที่ทำงานด้านสื่อในอินโดนีเซียมีคุณภาพทางด้านการศึกษาและความสามารถในการทำงานที่ดีมากขึ้น แต่มีข้อจำกัดในการเรียนเติบโตในหน้าที่ นอกเหนือจากนี้ ยังต้องเผชิญกับความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ และข้อจำกัดจากการบรรยายเรื่องเพศ ทางสังคม ขณะเดียวกัน ประเด็นผู้หญิงในสื่อถูกมองเป็นวัตถุทางเพศที่ให้ความสำคัญแค่กับเรื่องรูปร่างและหน้าตามากกว่าการมองเชิงคุณค่า และยังพบว่าผู้หญิงมีสัดส่วนในการเรียนเติบโตในองค์กรด้านสื่อในอินโดนีเซียน้อยมาก ทั้งนี้ เพราะสังคมอินโดนีเซียยังมีอคติทางเพศที่ฝัง根柢มาจากแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่และแนวคิดทางศาสนา นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองยังครอบงำสื่อจนสื่อไม่สามารถนำเสนอคุณค่าที่แท้จริงให้กับสังคม การผลิตสื่อยังไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นทางเพศมากเพียงพอ และสื่อมุ่งแสดงภาพลักษณ์ของผู้หญิงในรูปร่างหน้าตา เช่น 华丽ปืนพบร่วมมานางแบบหญิงในงานแสดงสินค้า (pretty) ที่แต่งกายในลักษณะกึ่งเปลือย hairy หรือครึ้งในอินโดนีเซีย ซึ่งภาพลักษณ์เช่นนี้อาจไม่สะท้อนคุณค่าที่ผู้หญิงต้องการ องค์กร Magdalene จึงได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๕๖ เพื่อผลิตวารสารออนไลน์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การศึกษา เสริมพลัง และสนับสนุนผู้หญิงในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นผลิตเนื้อหาที่มีคุณภาพสูงและเสริมพลังของผู้หญิงและความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความก้าวหน้า เป็นรูปแบบของสื่อสร้างสรรค์สมัยใหม่ เป็นพื้นที่ในการสื่อสารและเป็นชุมชนที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสนับสนุนผู้หญิง

องค์กร Magdalene มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์และประสบการณ์ของความเป็นผู้หญิง เพื่อปลดปล่อยมุมมองทางเพศออกจากอคติทางศาสนาและสังคม สื่อสารมุมมองเชิงความคิด ภูมิปัญญา และความบันเทิงในมุมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อท้าทายค่านิยมแบบเดิม ๆ ที่มีอยู่ของสังคมอินโดนีเซีย

นาย Josef Benedict องค์กร CIVICUS ของมาเลเซีย ได้นำเสนอเกี่ยวกับองค์กร CIVICUS ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวกับประเด็นพื้นที่ของพลเมือง (Civic Space) โดยมีเป้าหมายเพื่อติดตามการทำงานหน้าที่ของรัฐบาลในการคุ้มครองเสรีภาพในการรวมตัว (Freedom of Association) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ (Freedom of Peaceful Assembly) และเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) ของประชาชน รวมทั้งมีการจัดทำตัวชี้วัด ๑๐ ด้าน ได้แก่

(๑) การตรวจสอบสื่อ

- (๓) การควบคุมตัวผู้นำมุประทั่ง
 - (๔) การคุกคาม
 - (๕) กฎหมายที่มีลักษณะจำกัดสิทธิ
 - (๖) การข่มขู่
 - (๗) การโฆษณาสื่อมวลชน
 - (๘) การขัดขวางการชุมนุมของประชาชน
 - (๙) การควบคุมตัวสื่อมวลชน
 - (๑๐) การควบคุมที่เกินกว่าจะยอมรับได้
 - (๑๑) การดำเนินคดีหมิ่นประมาททางอาญา
- เพื่อจัดลำดับประเทศทั่วโลกเกี่ยวกับการให้เสรีภาพในพื้นที่ของประชาชน ซึ่งจะมีผลโดยแบ่งออกเป็น๕ ระดับ ได้แก่

- (๑) ประเทศที่เปิดหรือให้เสรีภาพอย่างเต็มที่ (open) พบจำนวน ๑๑ ประเทศทั่วโลก
 - (๒) ประเทศที่ให้เสรีภาพแต่เมื่อข้อจำกัด (narrowed) พบจำนวน ๕๓ ประเทศทั่วโลก
 - (๓) ประเทศที่ยังคงมีข้อจำกัดขวางทางด้านเสรีภาพ (obstruct) พบจำนวน ๑๑ ประเทศทั่วโลก
 - (๔) ประเทศที่ประชาชนต้องมีความอดทนอดกลั้นในการใช้เสรีภาพ (repressed) พบจำนวน ๘๗ ประเทศทั่วโลก
- (๕) ประเทศซึ่งปิดกั้นการใช้สิทธิและเสรีภาพ (closed) พบจำนวน ๔๗ ประเทศทั่วโลก ในส่วนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีผลการจัดอันดับ ดังนี้
- (๑) ไม่มีประเทศที่เปิดหรือให้เสรีภาพอย่างเต็มที่ (open) และไม่มีประเทศที่ให้เสรีภาพแต่เมื่อข้อจำกัด (narrowed)
 - (๒) มีประเทศที่ยังคงมีข้อจำกัดขวางทางด้านเสรีภาพ (obstruct) จำนวน ๔ ประเทศ ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย พลีบีนส์ และสิงคโปร์
 - (๓) มีประเทศที่ประชาชนต้องมีความอดทนอดกลั้นในการใช้เสรีภาพ (repressed) จำนวน ๔ ประเทศ ประกอบด้วย บรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา เมียนมา และประเทศไทย
 - (๔) มีประเทศซึ่งปิดกั้นการใช้สิทธิและเสรีภาพ (closed) จำนวน ๒ ประเทศ ได้แก่ ลาวและเวียดนาม

นาย Josef Benedict นำเสนอข้อเสนอแนะต่อที่ประชุม ได้แก่ (๑) AICHR ควรพัฒนาเครื่องมือในการติดตามและวิเคราะห์พัฒนาการของเสรีภาพในการแสดงออกในภูมิภาค ซึ่งรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย นโยบาย และวิธีการปฏิบัติภายในประเทศ (๒) AICHR ควรมีเครื่องมือหรือกลไกที่จะดำเนินการต่อรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีการละเมิดสิทธิในเสรีภาพในการแสดงออก และ (๓) AICHR ควรมีความสามารถในการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนต่อกรณีการละเมิดสิทธิในเสรีภาพการแสดงออก รวมทั้งการจัดทำข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล

การอภิปราย

การจะบอกว่ามีการละเมิดเกิดขึ้นต้องพิจารณาข้อมูลทั้งสองฝ่ายและให้พิจารณาถึงความก้าวหน้าในเชิงบวกที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศด้วย และไม่ควรตัดสินโดยปราศจากการพิจารณาข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอ นอกจากนี้ บางประเทศไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “ภาคประชาสังคม” ทั้งนี้ เพราะภาครัฐทำงานกับประชาชนโดยตรงและบางเรื่องรัฐบาลดำเนินการรณรงค์ต่อประชาชนโดยตรงแล้ว เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและขณะเดียวกัน รัฐบาลของแต่ละประเทศก็ต้องการการสนับสนุนจากภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย (ความเห็นจากผู้แทนเยี่ยดนามใน AICHR)

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๒

๕. หัวข้อ “ยุทธศาสตร์ในการจัดการกับความท้าทายในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (ต่อเนื่อง) เน้นในประเด็นความเป็นไปได้ของการมีแนวทางในระดับภูมิภาคเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในภาคอาเซียน นำเสนอโดยทั่วหน้าแผนกสิทธิมนุษยชน สำนักงานเลขานุการอาเซียน ผู้แทน ACWC และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและความเห็นเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ของอาเซียนในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในบริบทของอาเซียนซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลายสูง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

นางสาว Le Thi Nam Huong หัวหน้าแผนกสิทธิมนุษยชน สำนักงานเลขานุการอาเซียน (Human Rights Division, ASEAN Secretariat) นำเสนอข้อมูลภาพรวมทางด้านสื่อสังคมออนไลน์และโทรศัพท์มือถือในปี ๒๕๖๓ พบว่าการเจริญเติบโตทางด้านดิจิทัลในภาพรวมของทั้งภูมิภาคอาเซียน ในปี ๒๕๖๓ มีร้อยละ ๔๐ โดยทุกประเทศมีการเติบโตมากกว่าร้อยละ ๑๐ เทียบกับการเจริญเติบโตของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และจีน ที่มีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยเพียงร้อยละ ๓๕ โดยในปี ๒๕๖๓ พบว่าประชาชนของอาเซียนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในอัตราร้อยละ ๖๕ มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ร้อยละ ๖๓ และครอบครองโทรศัพท์มือถือในอัตราร้อยละ ๑๗๒ ของประชากรของอาเซียนทั้งหมด

อาเซียนให้ความสำคัญกับประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อ โดยพบประเด็นนี้ในแผนแม่บท (Blueprint) ของทั้ง ๓ เสาหลัก ทั้งเศรษฐกิจ เศร้าเมืองและความมั่นคง และเสาสังคม - วัฒนธรรม รวมทั้งกรอบงาน (Regional Framework) และแผนปฏิบัติการในระดับภูมิภาค (Regional Plans of Actions/Work Plans) เช่น

- ASEAN Framework on Digital Data Governance
- ASEAN Cybersecurity Cooperation Strategy
- Smart Connectivity for ASEAN Digital Transformation
- ASEAN Declaration on Industry Transformation to Industry 4.0
- ASEAN Strategic Plan for Information and Media 2016 - 2025

- Reaffirmation of Commitment to Advancing the Rights of the Child in ASEAN
- Declaration on the Protection of Children from all Forms of Online Exploitation and Abuse in ASEAN
- ASEAN Connectivity 2025

ในแห่งความมั่นคงนั้น อาเซียนให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อในมิติความมั่นคง ซึ่งในแห่งนี้งประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อเป็นสิทธิและเสรีภาพในเชิงบวกที่ต้องได้รับการส่งเสริม แต่ในอีกแห่งนี้ง ประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อได้สร้างผลกระทบเชิงลบให้เกิดขึ้นในสังคมได้ด้วย เช่น กลุ่มความรุนแรงสุดขั้วหรือกลุ่มก่อการร้ายที่ใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การยั่วยุหรือการส่งเสริมการกระทำความผิดตามกฎหมายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเผยแพร่ว่าที่สร้างความเกลียดชังในสังคม การถูกติดตามด้วยเทคโนโลยีออนไลน์ การแทรกแซงผลการเลือกตั้งของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และการใช้สิ่งแวดล้อมของข้อมูลในการครอบงำทางความคิดของสังคม เป็นต้น ประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อจึงปรากฏอยู่ในตราสารด้านความมั่นคงของอาเซียนหลายตราสาร เช่น

- ASEAN Convention on Counter Terrorism
- ASEAN Convention against Trafficking in Persons, Especially Women and Children
- ASEAN Plan of Action to Prevent and Counter the Rise of Radicalisation and Violent Extremism 2018 - 2025 (PoA PCRVE), 2018

- ASEAN Plan of Action in Combating Transnational Crime 2016 - 2025

ซึ่งเอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับประเด็นข้อมูลข่าวสารและสื่อในมิติความมั่นคง คือ เอกสาร ASEAN Plan of Action to Prevent and Counter the Rise of Radicalisation and Violent Extremism 2018 - 2025 (PoA PCRVE), 2018 ที่มีสาระสำคัญในการส่งเสริมการสื่อสารและการแก้ไขปัญหาขัดแย้ง การส่งเสริมธรรมาภิบาล สิทธิมนุษยชน และหลักนิติธรรม การมีความสัมพันธ์ของภาครัฐกับกลไกในระดับชุมชน การเสริมพลังของเยาวชน การเสริมพลังให้กับผู้หญิงและความเท่าเทียมกันในสังคม การจัดให้มีการศึกษา การพัฒนาทักษะ และการส่งเสริมการจ้างงานโดยภาครัฐอย่างมีคุณภาพ การมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการสื่อสารโดยผ่านอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ที่ทั่วถึงทั่วทั้งภูมิภาค

อาเซียนให้ความสำคัญกับการยกระดับเสรีภาพในการแสดงออกในอาเซียน โดยการจัดลำดับความสำคัญและพื้นที่ในการส่งเสริมในบางประเด็นที่มีความพร้อม การให้ความสำคัญและการคุ้มครองเสรีภาพในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศสมาชิกตามความพร้อมสูงสุดที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะดำเนินการได้ การป้องกันการคุกคามที่เกิดจากการติดตามการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคคล การแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติ การคุกคาม หรือการใช้ความรุนแรงโดยตรงต่อบุคคลที่ดำเนินการหรือการแสดงทางการส่งเสริมการใช้สิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในภูมิภาค การพยายามที่จะ

จัดตั้งกลไกในระดับภูมิภาคหรือกลุ่มประเทศในภูมิภาคที่ทำหน้าที่ติดตามเสรีภาพในการแสดงออก และประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การบูรณาการประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในทุกประเด็นเข้ากับทุกเสาหลักของประชาคมอาเซียน เพื่อรับรองว่าประชาคมอาเซียนจะเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางและเคารพสิทธิมนุษยชน

นางสาว Yuyum Phani Paryani ผู้แทนอินโดนีเซียใน ACWC นำเสนอเกี่ยวกับสิทธิเด็กในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคม โดยเฉพาะในกรณีของอินโดนีเซีย ซึ่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกได้รับการรับรองตามปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (AHRD) ข้อ ๒๓ ขณะเดียวกัน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of Child – CRC) ข้อ ๑๒ ได้กล่าวถึงสิทธิของเด็กที่จะได้รับการรับฟัง (right to be listened)

อย่างไรก็ตาม ในเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่กรุงจาการ์ตา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เด็กได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการชุมนุมประท้วงและความขัดแย้ง ซึ่งพบว่ามีเด็กถูกจับกุมจากการเข้าร่วมการชุมนุมประท้วงมากกว่า ๑๐๐ คน นอกจากนี้ ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ได้รับบาดเจ็บและไม่ได้ไปโรงเรียนโดยในหลายกรณีพบว่าผู้ปกครองไม่รู้ว่าเด็กไปเข้าร่วมชุมนุมประท้วง และโรงเรียนไม่ได้แจ้งผู้ปกครองว่าเด็กไม่ได้ไปโรงเรียน ซึ่งพบว่าเด็กเข้าร่วมการชุมนุมจากการนัดหมายกันผ่านกลุ่ม WhatsApp ในพื้นที่โดยมาจากการได้รับข้อมูลที่ผิดพลาดและติดตามข้อมูลนั้นมาโดยไม่รู้ประเด็นหรือสาเหตุที่ขัดเจน

นางสาว Yuyum Phani Paryani นำเสนอว่า การใช้เสรีภาพในการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นต้องมีความปลอดภัย เช่น ต้องไม่อันตรายหรือสร้างผลกระทบในเชิงลบต่อเด็กหรือชีวิตของบุคคลอื่น ต้องไม่ใช้ข้อความในเชิงลบหรือว่าที่สร้างความเกลียดชัง ต้องแสดงความคิดเห็นในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม และต้องเป็นข้อมูลที่ดี หากข้อมูลนั้นเกี่ยวกับเด็กจะต้องได้รับความยินยอมจากตัวเด็กเองและผู้ปกครองก่อน การเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กต้องมีผู้ปกครองเข้าร่วมด้วย จะต้องมีการประเมินความเสี่ยงเสมอ เพื่อให้มั่นใจว่าเด็กจะไม่ได้รับผลกระทบจากการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน และควรจะต้องมีผู้ใหญ่เข้ามาร่วมร่วมด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลที่เหมาะสมหรือเป็นมิตรกับเด็กโดยกล่าวว่าจะต้องเป็นข้อมูลที่เข้าใจง่าย ไม่หยาบคาย ไม่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเพศหรือที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งต้องไม่มีภาพใบหน้าของเด็กไม่ว่าจะในฐานะเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำปราฏในสื่อ

นางสาว Yuyum Phani Paryani ได้กล่าวถึงความพยายามในการดำเนินงานของอาเซียนและ ACWC ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เช่น การมีการประชุมเรื่องเด็กอาเซียน (ASEAN Children Forum) การรับรอง Declaration on the Protection of Children from all Forms of Online Exploitation and Abuse in ASEAN 2019 ที่กรุงเทพมหานคร และการริเริ่มให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้แทนเด็กอาเซียนและที่ประชุมเสาสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (Children talked to SOCA directly) ซึ่งเริ่มดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมมาตั้งแต่ปี ๒๕๖๑

ในช่วงท้าย นางสาว Yuyum Phani Paryani กล่าวสรุปว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารเป็นมาตรฐานสำคัญของสังคมดีศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธินี้จะไม่มีความสำคัญ

หากปราศจากเสียง (voice) โดยเฉพาะเสียงของเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรงและถูกละเมิด ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียนต่างดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้ามาเป็นลำดับทั้งในด้านกฎหมายนโยบาย และการปฏิบัติ ซึ่งได้ช่วยเตือนว่าสิทธิของเด็กที่จะได้รับการรับฟังยังคงไม่เป็นจริงและยังไม่ได้รับการเข้าถึงมากเพียงพอ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง เด็กพิการ เด็กในกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย เด็กที่กระทำการผิดกฎหมาย (Child in Conflict with Law) เด็กในครอบครัวยากจน เป็นต้น ดังนั้น การเสริมสร้างทักษะ ความมั่นใจ และศักยภาพในการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยในวัยเด็กจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวสำหรับชีวิตในอนาคตของเด็กทุกคน

นาย I Ketut Putra Erawan ผู้แทนสถาบันสันติภาพและประชาธิปไตย (Institute for Peace and Democracy) นำเสนอว่า AICHR ควรมีปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาสังคมของอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการทำงานในประเด็นต่าง ๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะในมิติสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ยังเสนอว่า นักหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญของสื่อมวลชน ควรได้เรียนวิชาการที่หลากหลาย เช่น การเมือง ปรัชญา กฎหมาย สังคมวิทยา เป็นต้น นอกจากวิชาการหนังสือพิมพ์และสื่อสารมวลชน เพื่อให้สามารถเข้าใจการเมือง สังคม และการพัฒนาของสังคม ประเทศไทย และภูมิภาคได้ดียิ่งขึ้น

การอภิปราย

๑. อาเซียนมีหลายกรอบการทำงาน (framework) ร่วมกันหลายกรอบ แต่ไม่มีกรอบบรรทัดฐาน (normative framework) ที่เป็นภาพกว้างร่วมกัน ทำให้กรอบการทำงานที่ไม่มีกรอบบรรทัดฐานร่วมกัน ต่างเดินไปสู่เป้าหมายที่แตกต่างกันไปโดยไม่มีภาพกว้างของทิศทางร่วมกัน แต่ถ้ามีกรอบบรรทัดฐาน (normative framework) ร่วมกัน จะช่วยให้แต่ละกรอบการทำงานมีความเข้าใจที่จะมุ่งสู่ไปทิศทางเดียวกันนี้ ด้วยกันได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งรวมทั้งประเด็นเด็กและผู้หญิง ที่อาเซียนยังไม่มีฉันทามติในหลักการได้ หลักการหนึ่งร่วมกันอย่างชัดเจน (principal consensus) (ความเห็นจากผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ อินโดนีเซีย)

๒. กลไกยุติธรรมนอกระบบของศาล (non-judicial mechanism) ของสมาชิกอาเซียนในแต่ละ ประเทศยังคงมีปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติมาก (นางสาว Yuyum Phani Paryani)

๓. ภาษาอังกฤษยังคงเป็นปัญหาของอาเซียน ทำให้ประชาชนอาเซียนหรือแม้แต่ในการประชุมต่าง ๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะการประชุมเวทีเด็กของอาเซียน ไม่สามารถอภิปรายหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้โดยสะดวก ซึ่งถ้าประชาชนอาเซียน โดยเฉพาะเด็ก สามารถอภิปรายกันได้โดยตรงจะสะดวกและ เป็นประโยชน์มากขึ้น เช่น ที่ประชุมเวทีเด็กอาเซียน เด็กไม่สามารถสื่อสารกันได้ ต้องดำเนินการโดยผ่านล่าม (นางสาว Yuyum Phani Paryani)

๔. การเดินทางข้ามแดนในอาเซียนยังคงมีข้อจำกัด เพราะยังต้องใช้หนังสือเดินทาง (passport) เพื่อแสดงตัวบุคคล ซึ่งเด็กจากชนกลุ่มน้อยจำนวนมากในอาเซียนยังคงไม่ได้รับการรับรองสัญชาติและ ไม่สามารถมีหนังสือเดินทางได้ ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเด็กของอาเซียน แม้จะมีความพร้อมในด้านอื่น สูงมากก็ตาม (นางสาว Yuyum Phani Paryani)

๕. เริ่มมีการสนับสนุนให้มีการจัดการกลุ่มของตนเองของเด็กเองเกิดขึ้นในหลายประเทศ สมาชิกอาเซียน เช่น อินโดนีเซีย ไทย ที่ได้มีกฎหมายรับรองและมีงบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มของเด็ก ซึ่งแม้ว่ากลุ่มเหล่านี้อาจจะตื่นตัว (active) หรือไม่ตื่นตัวด้วยตัวเองจริง ๆ ก็ตาม แต่การเริ่มต้นนี้ ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ให้เด็กได้เริ่มจัดกิจกรรมของตนเองได้ด้วยความมีรีเอมของตนเอง (นางสาว Yuyum Fhani Paryani)

๖. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) กำหนดหลักการผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและหลักการ ความปลอดภัยของเด็กเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการฝึกอบรมให้ภาคส่วนต่าง ๆ ของอาเซียนนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังในทุกประเทศ (นางสาว Yuyum Fhani Paryani)

๖. หัวข้อ “การสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพกับหน้าที่และความรับผิดชอบ” ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นสิทธิในความเป็นส่วนตัว การป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล การเข็นเชอร์ และเสรีภาพ ทางวิชาการในอาเซียน ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความเข้าใจที่มากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับสถานะของสิทธิความเป็นส่วนตัว การป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล การเข็นเชอร์ และเสรีภาพทางวิชาการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และยุทธศาสตร์ในการจัดการกับความท้าทายที่เกี่ยวกับสิทธิความเป็นส่วนตัว การเข็นเชอร์ และเสรีภาพทางวิชาการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีผู้นำเสนอประเด็น ประกอบด้วย

นาย Anton Muhajir ผู้แทนองค์กร SAFA.net (Southeast Asian Freedom of Expression Network) นำเสนอในประเด็นการรณรงค์เพื่อให้เกิดการยอมรับสิทธิทางดิจิทัลในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชน (Digital rights as human rights) ซึ่ง SAFA.net ก่อตั้งในปี ๒๕๕๖ โดยกลุ่มนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญด้านอินเทอร์เน็ต นักเขียนในสื่อออนไลน์ (Blogger) และกลุ่มผู้สนใจอื่นในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อตอบสนองต่อประเด็นการทำให้การใช้อินเทอร์เน็ตมีโทษทางอาญา การนำมุมมอง ทางการเมืองเข้ามาสู่ประเด็นการใช้อินเทอร์เน็ต และการยกระดับประเด็นเสรีภาพในการแสดงออกไปสู่ สิทธิทางดิจิทัล (digital rights) ซึ่งสิทธิทางดิจิทัล (digital rights) ที่ทางองค์กร SAFA.net รณรงค์นั้น ครอบคลุมถึงสิทธิในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล (Right to access the digital media) สิทธิในการแสดงออกในพื้นที่ ดิจิทัล (Right to express on the digital space) สิทธิที่จะรู้สึกว่าปลอดภัยในพื้นที่ดิจิทัล (Right to feel safe on the digital space) ซึ่งเป็นการเคลื่อนประเด็นสิทธิมนุษยชนจากพื้นที่ของโลกความเป็นจริงเข้าสู่ โลกดิจิทัล ทำให้พื้นที่ดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่ใหม่ของการต่อสู้ทางทางเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งรวมถึง สิทธิมนุษยชน

ในปัจจุบัน ข้อมูลได้กลายเป็น “น้ำมันชนิดใหม่” (Data is a new oil.) ในการขับเคลื่อนทั้ง ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งทุกครั้งที่โพสต์ข้อมูลในดิจิทัลจะสร้างประโยชน์หรือผลกำไรให้กับใคร สักคนเสมอ ขณะเดียวกัน ข้อมูลได้กลายเป็นอาวุธ (Data is a weapon.) ที่ทุกครั้งที่ส่งต่อข้อมูลอาจจะส่งผล กระทบต่อกลุ่มคนที่ประจำอยู่ในสังคมคนใดคนหนึ่ง หรือถูกใช้เป็นอาวุธในการต่อสู้กันของกลุ่มบุคคล ที่หลากหลาย และมีหลายประเด็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิทางดิจิทัล เช่น การละเมิดสิทธิในแบบดั้งเดิมในพื้นที่ทางดิจิทัล การตัดการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (blocking) การทำให้

เป็นคดีอาญา (criminalization) ซึ่งรวมไปถึงการหมิ่นประมาท ข่าวลวง การโจมตีทางดิจิทัล และผลกระทบในทางลบต่อสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการทำลายศีลธรรมและการคุกคามต่อความเป็นประชาธิปไตย

นางสาวสุราวัลย์ จันทร์ประเสริฐ ผู้แทนองค์กร Digital Reach Asia ได้นำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกลยุทธ์เป็นสิ่งปกติใหม่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม (Getting into the new normal.) โดยกล่าวว่า ประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการใช้กฎหมายที่มีลักษณะปิดกั้น (repressive law) มาเป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิมนุษยชน ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศมีผลให้กลยุทธ์เป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบของกฎหมายเหล่านี้ โดยนอกจากจะมีข้อจำกัดโดยตรงโดยกฎหมาย ยังมีผลในทางด้านความโดยอ้อมให้การใช้เสรีภาพในการแสดงออกนั้น กลยุทธ์เป็นข้อมูลหรือข้อความที่เป็นอาชญากรรมทำให้ต้องเข้าถึงข้อมูลส่วนอื่น ๆ บุคคลของบุคคลนั้นเพิ่มขึ้น หรือทำให้การแสดงออกนั้น มีผลเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด (misinformation) หรือข้อมูลที่ถูกทำให้ผิดเพี้ยน (disinformation) และทำให้ผู้ที่สื่อสารหรือส่งต่อข้อมูลนั้น มีความผิดตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายลักษณะเช่นนี้ เกิดขึ้นในหลายประเทศ เช่น เมียนมา เวียดนาม ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย พลีบปินส์ เป็นต้น

นอกจากทางด้านของกฎหมายแล้ว หลายประเทศในภูมิภาคได้มีการนำเทคโนโลยีในการติดตามตัวบุคคล เช่น สิงคโปร์ได้นำเทคโนโลยีการติดตามตัวบุคคลแบบบัญชีประดิษฐ์มาใช้ในการตรวจสอบเข้าเมือง ซึ่งจะมีการเก็บข้อมูลบุคคล เช่น ลายนิ้วมือ ภาพใบหน้า ม่านตา ซึ่งขณะนี้ได้นำมาทดลองใช้แล้ว และจะนำมาใช้โดยสมบูรณ์ตั้งแต่ปี ๒๕๖๘ เป็นต้นมา ขณะที่กัมพูชาได้มีการนำเทคโนโลยีการติดตามตัวแบบดิจิทัลมาใช้เพื่อติดตามตัวบุคคลที่เข้าร่วมการชุมนุมประท้วงกรณีพรม Cambodia National Rescue Party (CNRP) รวมทั้งการปิดการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ๒ ครั้งสำคัญในภูมิภาคที่รัฐบาลใช้ สาธารณะรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และจังหวัดปาปัว สาธารณรัฐอินโดนีเซีย นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่รัฐบาลเวียดนามมีคำสั่งให้ Google Inc. ลบข้อมูลออกจากฐานข้อมูลของบริษัท ซึ่งในปี ๒๕๖๐ มีการสั่งลบข้อมูล จำนวน ๗,๓๖๖ รายการ และในปี ๒๕๖๑ ในครึ่งปีแรกมีการสั่งลบข้อมูลแล้ว จำนวน ๗,๓๕๙ รายการ

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีสารสนเทศในระยะที่ผ่านมาของโลกยังเป็นเพียงช่วงเริ่มต้นเท่านั้น ซึ่งจะยังมีความเปลี่ยนแปลงจำนวนมากตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ ประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีการนำระบบเทคโนโลยี “5G” เข้ามาใช้ และจะทำให้เกิดระบบ “internet of things” ซึ่งทำให้เครื่องมือเครื่องใช้ทุกอย่างในชีวิตประจำวันจะเชื่อมโยงและสามารถควบคุมสั่งการผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ทั้งหมด ขณะเดียวกัน ประเทศไทยในภูมิภาคจะมีการนำเทคโนโลยีในการติดตามตัวบุคคล ซึ่งพัฒนาโดยวิสาหกิจของจีนเข้ามาใช้มากขึ้น ซึ่งจะมีการเก็บข้อมูลบุคคล เช่น ภาพใบหน้าบุคคล ในที่สาธารณะ ซึ่งระบบสามารถตรวจจับและจำภาพบุคคลได้ไม่ร้าวจะไปปรากฏตัวที่ใด นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเลือกตั้ง ซึ่งส่วนหนึ่งสามารถควบคุมหรือซักนำให้เกิดผลการเลือกตั้งในทางใดทางหนึ่งได้ ขณะเดียวกันทั่วโลกและในภูมิภาคยังมีการอภิปรายกันถึงประเด็นการเข้ารหัสลับให้กับข้อมูลทุกอย่าง (encryption) และการบังคับใช้กฎหมายที่เหมาะสม (law enforcement)

จากสถานการณ์ทั้งหมดนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเสริมสร้างและส่งเสริม เสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูล แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลก็มองว่าเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นภัยต่อความมั่นคงและต้องการควบคุมเทคโนโลยีให้ได้ รวมทั้งความต้องการในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือในการควบคุมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารของ ประชาชนด้วย

นางสาว Lisa Garcia ผู้แทนมูลนิธิเพื่อสื่อทางเลือก (Foundation for Media Alternatives) ได้นำเสนอในประเด็นสิทธิในการบันทึกเสียงในอินโดนีเซีย กรณีมีภาพของนักเรียนจำนวนมากที่อยู่ในการเก็บของโรงเรียน ซึ่งบางส่วนเป็นภาพล่อแหลมทางเพศหลุดออกจากครุภัณฑ์ของโรงเรียน ทำให้มีประเด็นการติดตาม ในทางเพศเกิดขึ้นในอินโดนีเซีย นอกจากนี้ จากการศึกษาพบร่วมกับเพลิดเพลินทั่วโลกที่จ่วย โอกาสเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์และน้ำหน้าที่ไปเพื่อใช้ใน ผลประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งประเด็นที่มูลนิธิเพื่อสื่อทางเลือกต้องการนำเสนอประกอบด้วย

- (๑) ในการติดตามตัวบุคคลมีประเด็นทางเพศอยู่ด้วย ซึ่งต้องได้รับความสนใจมากขึ้น
- (๒) การเข้าถึงและครอบครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยเฉพาะข้อมูลของผู้หญิงต้องได้รับ ความยินยอมและต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส
- (๓) บริษัทเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ต้องมีส่วนรับผิดชอบในการป้องกันการเข้าถึงภาพ และข้อมูลบุคคลของผู้หญิง
- (๔) ข้อมูลของผู้หญิงมีคุณค่าในตัวของมันเอง ซึ่งอาจจะไม่ใช่มูลค่าทางเศรษฐกิจเท่านั้น
- (๕) ร่างกายและข้อมูลของผู้หญิงต้องได้รับความเคารพ (my body, my data)

ดร. Ngo Thi Minh Hount จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม (Viet Nam National University) นำเสนอในประเด็นเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งประเด็น เสรีภาพทางวิชาการได้รับการรับรองครั้งแรกในข้อมูลขององค์การเพื่อการศึกษาองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO) ในปี ๒๕๔๐ และได้รับการกล่าวถึงในกลไกสิทธิมนุษยชนครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๓ ในรายงานของผู้แทนพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและ การแสดงออก (Special Rapporteur on the Right to Freedom of Opinion and Expression) ปี ๒๕๔๓ และได้รับการเน้นย้ำอีกครั้งเมื่อคณะกรรมการทรัพยากริมทะเลและสหประชาชาติได้มีมติในปี ๒๕๔๓ และ สมัชชาสหประชาชาติได้มีมติในปี ๒๕๔๔ ให้ความเห็นชอบโครงการระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนศึกษา ปี ๒๕๔๓ - ๒๕๔๗ จนกระทั่งในปี ๒๕๔๐ UNESCO จึงได้มีข้อมติเพื่อปรับปรุงข้อมติว่าด้วยเสรีภาพทางวิชาการ ปี ๒๕๔๐ ของตนอีกครั้ง

สถานการณ์ของเสรีภาพทางวิชาการในอาเซียนยังคงมีข้อจำกัดซึ่งแต่ละประเทศมีข้อจำกัดที่แตกต่าง กันไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเหตุผลด้านความมั่นคง การรับรู้และการปฏิบัติของรัฐบาลเพื่อรับรองเสรีภาพ

ทางวิชาการยังคงแตกต่างกันไป ทั้งนี้ ทุกประเทศสมาชิกอาเซียนยังไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ให้การรับรองเสรีภาพทางวิชาการ และประเด็นเสรีภาพทางวิชาการยังไม่ได้รับการยอมรับในอาเซียน การใช้อำนาจจัดสร้างหรือการพ้องหมิ่นประมาทเพื่อควบคุมการสอนหรือการวิจัย โดยเฉพาะรายวิชาการที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ยังคงมีอยู่ในอาเซียน สถาบันการศึกษามีความเป็นการค้ามากขึ้นทำให้ต้องตอบสนองต่อกลไกอื่นที่ควบคุมรายได้หรือผลกำไรของสถาบัน ความอ่อนไหวทางการเมืองในประเด็นเสรีภาพทางวิชาการ และสิทธิมนุษยชนยังคงถูกมองว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความมั่นคงแห่งรัฐ การถูกฟ้องในกรณีความเห็นทางวิชาการที่เกี่ยวกับผู้นำประเทศและราชวงศ์ยังคงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ในอาเซียน อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนและขณะเดียวกันก็ถูกใช้เป็นอุปสรรค ของเสรีภาพทางวิชาการในภูมิภาค รวมทั้งประเด็นความเป็นส่วนตัวของบุคคล

อภิปราย

๑. การควบคุมการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลยังคงเป็นไปได้ยาก เช่น แฟ้มเก่า นำร่องถ่ายของเราที่ถ่ายไว้ นานแล้วไปเผยแพร่ (ความเห็นจากภาคประชาชน)

๒. ในปัจจุบันเด็กใช้โทรศัพท์และติดโทรศัพท์มือถือ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่าย นอกเหนือนี้ ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งที่เขียนบันทึกประจำวันของตนในโทรศัพท์มือถือ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้พร้อมจะถูกนำมาเผยแพร่หรือเผยแพร่ต่อได้ง่ายมาก (ความเห็นจากภาคประชาชน)

๓. อาเซียนไม่มีกฎหมายในระดับภูมิภาคที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (General Data Protection Regulation 2016/679 – GDPR) ดังที่มีใช้บังคับในระดับภูมิภาคของสหภาพยุโรป ซึ่งมีสาระสำคัญ ที่กำหนดให้ผู้ที่ครอบครองข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีหน้าที่ในการคุ้มครองข้อมูลนั้น และจะถือเป็นความผิด หากปล่อยให้ข้อมูลส่วนบุคคลรั่วไหล สำหรับอาเซียน นอกจากไม่มีกฎหมายในระดับภูมิภาคแล้ว หลายประเทศในภูมิภาคยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในระดับภายในประเทศด้วย (นาย Anton Muhamajir)

๔. หากข้อมูลส่วนบุคคลหลุดออกไปจากผู้ครอบครองจะถือเป็นความผิดของบริษัทที่ครอบครอง ข้อมูลภาคร่วมกันนั้น ซึ่งมีทั้งกรณีการหลุดและการขาย บางประเทศถ้าภาคธุรกิจทำการรหัสลับ (password) ของผู้ใช้บริการหลุด บริษัทจะส่งข้อความให้ผู้ใช้บริการเปลี่ยนรหัสลับ (password) ทันที กฎหมายจึงต้องออกแบบห้าวหิปดช่องว่าง (gap) ที่มีอยู่ (นางสาวสุราวดี จันทร์ประเสริฐ)

๕. ต้องมีกฎหมายที่กำหนดให้การขายข้อมูลส่วนบุคคลถือเป็นความผิด (นางสาว Lisa Garcia)

๖. ข้อมูลแบบ opensource (ข้อมูลที่ให้นำไปใช้ต่อได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัดด้านลิขสิทธิ์และโดยไม่หวังผลกำไร) ช่วยให้การขยายความรู้ในโลกมีมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ e-book ควรได้รับการสนับสนุนให้ใช้ฟรีอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งในระดับภูมิภาคควรมีกฎหมายที่รับรองเสรีภาพทางวิชาการ (ดร. Ngoc Thi Minh Houn)

๗. ในระดับรัฐมีกฎหมาย ในระดับบริษัทมีมาตรฐานจริยธรรม และในระดับผู้ใช้สามารถรายงานไปที่บริษัทได้ว่ามีข้อมูลอะไรที่เป็นอันตรายและควรสมารถแจ้งให้ลับได้ทันที เช่น ระบบของ Google และ Facebook (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

๘. รัฐมีกฎหมายและระเบียบที่ควบคุมความปลอดภัย และตรวจสอบส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมสามารถมีบทบาทได้มากยิ่งขึ้นในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

๙. หัวข้อ “การตอบสนองต่อช่องว่าง (gap) ของการดำเนินการ ความสูญเสียที่เกิดขึ้น และการเยียวยา ในส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในอาเซียน” เพื่อนำเสนอความเป็นไปได้ในการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ตามข้อ ๒๓ ของปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน ทั้งจากเครื่องมือหรือกลไกของภาครัฐและที่ไม่ใช่ภาครัฐ รวมไปถึงบทบาทขององค์กรในสังกัดของสหประชาชาติ บทบาทของภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และนักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน โดยมีผู้นำเสนอประเด็น ดังนี้

นางสาวประทับจิต นีละไพจิตร เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน สำนักงาน OHCHR ได้นำเสนอเกี่ยวกับสิทธิของเหยื่อและผู้ถูกกระทำ รวมทั้งระบบการรับเรื่องร้องเรียนทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ ซึ่งสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาปรากฏอยู่ในตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน หลายฉบับ เช่น ข้อ ๘ ของ UDHR ข้อ ๒ ของ ICCPR ข้อ ๖ ของ ICERD ข้อ ๑๔ ของ CAT ข้อ ๓๙ ของ CRC ข้อ ๒๕ หมวด ๓ ของหลักการซึ่งของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (UNGPs) ซึ่งการเยียวยาในที่นี้ครอบคลุมไปถึงการกล่าวคำขอโทษ การจ่ายค่าทำขวัญ การฟื้นฟูหรือการทำให้กลับสู่สภาพเดิม การให้ชดเชยทั้งที่เป็นเงินและที่ไม่ใช่เงิน การลงโทษทางอาญา ทางปกครอง หรือการเสียค่าปรับ รวมทั้งการให้สัญญาว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นอีก เช่น การมีคำสั่งห้ามหรือคำสั่งตักเตือน หรือการมีคำรับรองหรือหนังสือสัญญาว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์ขึ้นซ้ำอีก

ตัวอย่างกลไกในระดับชาติที่สำคัญ คือ สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งต้องมีสถานะและอำนาจหน้าที่ที่สอดคล้องกับหลักการปารีส (Paris Principles) และต้องได้รับการยอมรับจากชุมชนระหว่างประเทศ ส่วนในระดับภูมิภาคนั้น มีกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคแล้ว ๓ ภูมิภาค ได้แก่ ภูมิภาคแอลฟริกา ภูมิภาคเอมริกา และภูมิภาคยุโรป

สำหรับในระดับระหว่างประเทศนั้น มีกลไกภายใต้ระบบของสหประชาชาติ ซึ่งประกอบด้วย

(๑) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Human Rights Council) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกในการป้องกันและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสหประชาชาติ การตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน การเป็นเวทีระหว่างประเทศในการหารือที่เกี่ยวกับประเทศไทย สิทธิมนุษยชน การมีข้อแนะนำในการพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และการเป็นกลไกในการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน ภายใต้ระบบสมาชิกของสหประชาชาติ (Universal Periodic Review – UPR)

(๒) กลไกตามขั้นตอนพิเศษ (Special Procedures) ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จะแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่เป็นปัจเจกบุคคลที่เรียกว่า “ผู้รายงานพิเศษ” หรือ “ผู้แทนพิเศษ” หรือ

กลุ่มบุคคลที่เรียกว่า “คณะทำงาน” เพื่อติดตามสถานการณ์สิทธิมนุษยชนภายในประเทศได้ในประเทศนั้นหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง ให้มีหน้าที่ในการเยือนประเทศสมาชิกสหประชาชาติ การรับเรื่องร้องเรียน การร้องขอให้รัฐบาลดำเนินการอย่างโดยอย่างหนึ่ง หรือการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน แล้วรายงานให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติรับทราบ

(๓) กลไกคณะกรรมการประจำอนุสัญญา (Treaty bodies) ซึ่งเป็นคณะกรรมการผู้เขียนข้อมูลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการติดตามการปฏิบัติตามอนุสัญญาฉบับนั้นของรัฐภาคี ซึ่งรัฐภาคีมีหน้าที่ในการเคารพ คุ้มครอง และเติมเต็มสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นพันธกรณีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฉบับนั้น

นางสาว Susilaningtias ผู้แทนหน่วยงานคุ้มครองพยานและเหยื่อของอินโดนีเซีย (Witness and Victim Protection Agency Indonesia) ได้นำเสนอเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองพยานและเหยื่อของอินโดนีเซีย ซึ่งกระบวนการทัศน์การคุ้มครองทางอาชญากรรมของอินโดนีเซียในปัจจุบันจะไม่ได้ให้ความคุ้มครองเฉพาะผู้กระทำความผิด ผู้ต้องสงสัย หรือจำเลยเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยานและเหยื่อทางอาชญาด้วย ซึ่งมีตัวอย่างคดีอาชญากรรมในหลายกรณีที่ไม่สามารถเอาผิดได้โดยชัดแจ้ง เพราะไม่มีพยานและเหยื่อที่กล้าเข้าให้การเนื่องจากกลุ่มความหรือมีความหวาดกลัว ทำให้อินโดนีเซียได้มีการออกกฎหมายคุ้มครองพยานและเหยื่อในปี ๒๕๔๘ และมีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานและเหยื่อ (Witness and Victim Protection Agency) ในปี ๒๕๕๑ รวมทั้งได้มีการปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองพยานและเหยื่ออีกครั้งในปี ๒๕๕๗ ซึ่งกฎหมายของอินโดนีเซียครอบคลุมการคุ้มครองในคดีการค้ามนุษย์ ความรุนแรงทางเพศต่อเด็ก การคอร์รัปชัน การทรมาน ยาเสพติด การกระทำความรุนแรงที่อุกอาจรุนแรง การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กวางขวางเป็นระบบ การฟอกเงิน การก่อการร้าย และการกระทำอาชญากรรมอื่นที่พยานและเหยื่ออาจตกอยู่ในภาวะอันตราย ซึ่งให้ความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงพยาน เหยื่อ ผู้เห็นเหตุการณ์ในคดี ผู้เขียนข้อมูล ทางคดี และผู้ร่วมงานของศาล โดยให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงการคุ้มครองทางร้ายกาย การจัดหาที่อยู่ปลอดภัย (safe house) การช่วยเหลือในการย้ายที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์บุคคล สิทธิในการติดตามทางคดี การคุ้มครองทางกฎหมาย การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การให้การกับศาลโดยผ่านทางระบบวีดีโอ (Video Conference) ซึ่งตัวอย่างคดีสำคัญที่มีการให้ความคุ้มครองพยานและเหยื่อย่างเป็นระบบในอินโดนีเซียจะเป็นคดีขนาดใหญ่ที่มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก เช่น คดีคอร์รัปชันที่จังหวัดชราตาเวนออกคดีการขุดบ่อทรัพย์ที่จังหวัด Lumajang คดีการข่มขู่ประท้วงของนักเรียนที่จังหวัด Kendari เป็นต้น

ในช่วงท้าย นางสาว Susilaningtias ได้มีข้อเสนอแนะต่อ AIHCR ว่าควรส่งเสริมให้มีกลไกในการคุ้มครองเหยื่อและพยานในกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอาเซียนและกรณีอาชญากรรมข้ามประเทศ และการส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างสมาชิกอาเซียนในการส่งเสริม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการจัดตั้งกลไกการคุ้มครองพยานและเหยื่อในกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอาเซียนและกรณีอาชญากรรมข้ามประเทศ

ดร. Ming-Kouk Lim ที่ปรึกษาด้านการสื่อสารและข้อมูล องค์การ UNESCO สำนักงานภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นำเสนอในประเด็นการคุ้มครองสื่อมวลชน โดยกล่าวว่า นับตั้งแต่ ๒๕๓๖

มีสถิตินักข่าวและนักหนังสือพิมพ์ที่ถูกฆ่าทั้งหมด ๑,๓๕๘ ราย โดยในช่วงปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ เฉลี่ยมีนักข่าวถูกฆ่าตาย ๑ คนในทุก ๔ วัน และสถิติตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ - ๒๕๖๐ (๑๑ ปี) มีนักข่าวถูกฆ่าตาย ๑,๐๑๐ คน แต่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เพียง ๑๑๕ กรณีเท่านั้น โดยพบว่าร้อยละ ๘๙ ของการตายยังไม่สามารถปิดคดีได้ และสถิติเฉพาะปี ๒๕๖๐ พบร่างร้อยละ ๕๕ ของนักข่าวที่เสียชีวิต ไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งทางอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการแสดงออกและความปลอดภัยของ สื่อมวลชน ได้รับการรับรองตามกฎหมาย UDHR ข้อ ๑๙ กติกา ICCPR ข้อ ๑๙ ข้อมติของ UNESCO ที่ ๒๙ (UNESCO Resolution 29) และแผนปฏิบัติการว่าด้วยความปลอดภัยของสื่อมวลชนและประเด็นความคุ้มกัน ปี ๒๕๕๕ (Plan of Action on Safety of Journalists and the Issue on Impunity 2012)

ดร. Ming-Kouk Lim มีข้อเสนอแนะให้ AICHR เริ่มหรือมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อหารือ ในประเด็นความปลอดภัยของสื่อมวลชน สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกอาเซียนจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติ ว่าด้วยความปลอดภัยของสื่อมวลชน (National Action Plan on Safety of Journalists) ที่สอดคล้องกับ มาตรฐานระหว่างประเทศและแผนปฏิบัติการในระดับของสหประชาชาติ รวมทั้งการร่วมสนับสนุนปฏิญญา หรือแคลงการณ์ที่จัดทำในกลไกระดับภูมิภาคของภูมิภาคอื่นที่สนับสนุนความปลอดภัยของสื่อมวลชน เช่น กลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของภูมิภาคอเมริกา (Organization of American States – OAS) องค์กร ว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (The Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE) กลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของภูมิภาคแอฟริกา (African Commission on Human and Peoples' Rights – ACHPR)

นางณัฐศิริ เปิร์กแม่น ผู้แทนสมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน (Human Rights Lawyers Association of Thailand) นำเสนอสถานการณ์ของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และ ข้อมูลข่าวสารในประเทศไทย รวมทั้งประเด็นซองว่างทางกฎหมาย การเยียวยา และการแสวงหา ความเป็นไปได้ในการคุ้มครองสิทธิตามข้อ ๒๓ ของ AHRD โดยกล่าวว่า เสรีภาพในการแสดงออกและ การแสดงความคิดเห็นได้รับการรับรองครั้งแรกตั้งแต่ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ปี ๒๔๗๕ (มาตรา ๑๓ และ ๑๔) ก่อนที่ UDHR ข้อ ๑๓ ๑๘ และ ๒๐ จะให้การรับรองในปี ๒๔๙๑ นานถึง ๑๖ ปี นอกจากนี้ ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันปี ๒๕๖๐ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๕ ยังให้การรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เว้นแต่จะมีข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญและ กฎหมาย ซึ่งเข่นนี้ประชาชนไทยน่าจะมีความสุขกับการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ของตนอย่างมาก แต่ในปัจจุบันประเทศไทยกลับมีกฎหมายจำนวนมากที่จำกัดการใช้เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ประกอบด้วย กฎหมายอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับการหมิ่นประมาท การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ การปลุกระดมมวลชน และความมั่นคง พระราชบัญญัติการซุ่มนุมساหารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติการรักษาความปลอดภัยมั่นคงไซเบอร์ พ.ศ. ๒๕๖๒ และคำสั่ง คสช. นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ ที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ

นอกจากนี้ นางณัฐศิริ เบิร์กแม่น ยังได้กล่าวถึงประเด็นการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมสาธารณะ (Strategic Lawsuits against Public Participation – SLAPP) ซึ่งเป็นการฟ้องที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลและกลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมกับนโยบายสาธารณะทั้งในเชิงสังคม การเมือง และการพัฒนา ซึ่งสมาคมฯ ได้มีการรวบรวมสถิติที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง พ布วารอโยลະ ๙๐ ของคดีมุ่งผลในทางอาญาอย่างเดียว ร้อยละ ๕ มุ่งผลในทางแพ่งอย่างเดียว โดยมีเพียงอีกร้อยละ ๕ เท่านั้นที่มุ่งผลทั้งในทางแพ่งและทางอาญา

ในช่วงท้าย นางณัฐศิริ เบิร์กแม่น ได้นำเสนอความคิดเห็นว่าวิธีการที่จะทำให้ประชาชนอาเจียนเข้าถึงและได้รับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ก็คือ การลงทุนกับการสร้างประชาธิปไตยที่ถูกต้อง (democracy) การลงทุนในการสร้างระบบยุติธรรมภายในประเทศที่เข้มแข็งและดำเนินความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง (judicial system) และการลงทุนเพื่อให้มีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประชาชนที่เข้าใจปัญหาของสังคม (education) ในส่วนของประเทศไทยนั้น นางณัฐศิริ เบิร์กแม่นนำเสนอด้วยว่าจะต้องมีการออกกฎหมายต่อต้านการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมสาธารณะ (Anti SLAPP Law) การแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการข่มขู่ความสงบเรียบร้อย พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยสมาคมฯ ต้องการสนับสนุนให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ลุกขึ้นมาสู้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและชุมชนให้ทำงานได้ด้วยความเข้มแข็งยิ่งขึ้น การสนับสนุนทั้งในเชิงกฎหมายและความรู้ ภายใต้คำกล่าวที่ว่า “เราจะสู้จนกว่าจะชนะ” (Do not stop working until we win the fight.)

อภิปราย

๑. สมาชิกอาเจียนไม่ได้มีสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทุกประเทศ ทำให้ยังคงมีมาตรฐานที่แตกต่างกันในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

๒. ข้อตกลงในการกำหนดขอบเขตอำนาจ (TOR) ของ AICHR ควรต้องกำหนดให้มีอำนาจในการรับเรื่องร้องเรียนได้ ซึ่งที่ผ่านมาธุรกิจของประเทศไทยสมาชิกอาเจียนยังไม่มีเจตจำนงทางการเมือง (political will) ในเรื่องนี้ (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

๓. การวิพากษ์วิจารณ์ระบบหรือสถาบันกษัตริย์และการล้อเลียนศาสนาอย่างคงเป็นข้ออ่อนไหวที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ความเห็นจากภาคประชาสังคม)

๔. หัวข้อ “บริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับเสรีภาพในการแสดงออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ซึ่งมีผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย และผู้อำนวยการด้านนโยบายสาธารณะของ Facebook ซึ่งเดิมกำหนดให้มีผู้บริหารของ Google เข้าร่วมอภิปรายด้วย แต่ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ โดยในหัวข้อนี้ได้อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทที่สำคัญของบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นใจและการมีความเป็นอิสระในการแสดงออก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความเป็นส่วนตัวทางอินเทอร์เน็ต การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักการซึ่งแนบทะงสหประชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน

ของบริษัท เพื่อลดผลกระทบด้านลบต่อสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก รวมถึงสิทธิมนุษยชน ในด้านอื่น ๆ ทั้งของผู้ใช้บริการและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการอภิปรายถึงความจำเป็นในการส่งเสริมให้มี มาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในอินเทอร์เน็ต ที่รวมไปถึงมาตรฐานในการป้องกันไม่ให้คุนกลางหรือบริษัทต้องมีภาระหน้าที่ในการปิดกั้นเนื้อหา ทางอินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนการแจ้งให้ทราบหรือการตรวจสอบก่อน โดยมีประเด็น นำเสนอ ดังนี้

นาย Ramadansyah Hasan ผู้แทนกรมสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรม กระทรวง การต่างประเทศของอินโดนีเซีย นำเสนอบรรบบบทบาทของบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ในประเด็นธุรกิจและสิทธิมนุษยชน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงหลักการซึ่งแนบทะลงสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจ และสิทธิมนุษยชน (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights – UNGP) เพื่อแนะนำว่าภาครัฐมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน (protect) ภาคเอกชนมีหน้าที่เคารพสิทธิมนุษยชน (respect) และความจำเป็นในการจัดให้มีช่องทางในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบธุรกิจ (remedy) ซึ่งในส่วนของบริษัทภาคเอกชน ซึ่งรวมไปถึงบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นั้น มีหน้าที่ต้อง ประกาศนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนของบริษัท (Policy Commitment) เพื่อแสดงคำมั่นสัญญาของบริษัท ที่จะต้องประกอบธุรกิจด้วยความเคารพสิทธิมนุษยชน การหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน และ การยกระดับสิทธิมนุษยชนให้ดียิ่งขึ้นในทุกด้าน รวมทั้งการจัดให้มีเครื่องมือในการตรวจสอบความเสี่ยงที่จะมี การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรอบด้าน (Human Right Due Diligence) ซึ่ง นาย Ramadansyah Hasan ได้นำตัวอย่างการประกาศนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนของ Microsoft Facebook และ Twitter มาเป็น ตัวอย่างในที่ประชุม พร้อมทั้งกล่าวว่าบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศขนาดใหญ่ที่มีที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากยังไม่มีการประกาศนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนของบริษัท โดยมีตัวอย่างบริษัทชื่อดังจากประเทศไทย เช่น สิงคโปร์ อินโดนีเซีย เวียดนาม เป็นต้น

นาย Ramadansyah Hasan นำเสนอตัวอย่างการดำเนินการของรัฐบาลอินโดนีเซีย เช่น รัฐบาล อินโดนีเซียได้มีการแต่งตั้งหน่วยประสานงานกลาง (focal point) เพื่อติดตามการดำเนินงานตาม หลักการซึ่งแนบทะลง UNGP มีการบูรณาการประเด็นธุรกิจและสิทธิมนุษยชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการ ระดับชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Human Rights) ของอินโดนีเซีย ในรอบปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๗ นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมดำเนินการเผยแพร่หลักการ ซึ่งแนบทะลง UNGP ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายภายในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในส่วนของระดับภูมิภาค AICHR ได้จัดให้มีการเผยแพร่หลักการ UNGP อย่างแพร่หลายและเป็นที่รับรู้มากยิ่งขึ้น

ในช่วงท้าย นาย Ramadansyah Hasan ได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเรียกร้องให้บริษัทภาคธุรกิจ ในอาเซียน โดยเฉพาะบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีลักษณะการประกอบกิจการที่ข้ามพรมแดน ได้มีการรับรองหลักการซึ่งแนบทะลง UNGP เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบการของตนและควรมีการประกาศ นโยบายด้านสิทธิมนุษยชนของบริษัทด้วย นอกจากนี้ อาเซียน โดย AICHR ควรจะได้พัฒนาแนวปฏิบัติว่าด้วย

การเคารพสิทธิมนุษยชนสำหรับบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อรับรองค์ให้บริษัทมีการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค รวมทั้งควรจัดให้มีกิจกรรมการสัมมนาหรือการประชุมในประเด็นธุรกิจและสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างแรงผลักดัน (momentum) ไปในทิศทางนี้สำหรับหัวหน้าภูมิภาค

นาย Michael Bak ผู้อำนวยการด้านนโยบายสาธารณะของ Facebook กล่าวว่า Facebook ไม่ได้ตั้งใจที่จะตั้งเป็นบริษัท แต่ตั้งใจให้เป็นเพียงเครือข่ายในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล Facebook จึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ในฐานะบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สิ่งที่ Facebook มี คือ นโยบายที่ดี (Policies) ระบบที่ดี (Systems) และเพื่อเขื่อมโยงผู้คนซึ่งต้องการสื่อสารสิ่งที่ดี (People) เข้าด้วยกัน ซึ่ง Facebook ได้มีการจัดทำมาตรฐานของชุมชน (Community Standards) สำหรับผู้ใช้ Facebook ขึ้นมา บนหลักการที่ต้องการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก แต่ยังต้องคำนึงถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนและความปลอดภัยของสังคม ซึ่ง Facebook ก็จะมีการทำหน้าที่ดำเนินการสำหรับการสื่อสารในชุมชนที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานของชุมชนได้ด้วย

นาย Michael Bak กล่าวว่า Facebook มีค่านิยมหลักขององค์กร ๕ ประการ ได้แก่

- (๑) “มุ่งเน้นที่ผลกระทบ” (Focus on impact)
- (๒) “เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว” (Move fast)

(๓) “กล้าหาญ” (Be bold) Facebook สนับสนุนให้ทุกคนตัดสินใจอย่างกล้าหาญ แม้ว่าบางครั้งการตัดสินใจนั้นอาจจะผิดก็ตาม

(๔) “เปิดเผย” (Be open) Facebook เชื่อว่าโลกที่เปิดกว้างมากขึ้นจะเป็นโลกที่ดีกว่า เพราะผู้ที่มีข้อมูลมากขึ้นจะสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นและมีผลกระทบที่มากขึ้น

(๕) “สร้างคุณค่าทางสังคม” (Build social value) Facebook คาดหวังให้ทุกคนใน Facebook ให้ความสนใจกับการสร้างคุณค่าที่แท้จริงให้กับโลกในทุกสิ่งที่ทำในทุกวัน

ช่วงท้าย นาย Michael Bak กล่าวย้ำว่า Facebook ต้องการให้ Facebook เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถส่งเสียง (Voice) ของตนได้

การอภิปราย

- (๑) เมื่อมีปัญหาด้านข้อมูล Facebook แก้ไขปัญหาอย่างไร (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)
- (๒) Facebook ประกอบการทั่วโลกใน ๑๙๓ ประเทศ ดังนั้น Facebook มีการบริหารจัดการความสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ อย่างไรบ้าง (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)
- (๓) Facebook มีหลักเกณฑ์ในการลบบัญชีผู้ใช้ (account) อย่างไร (ความเห็นจากภาคประชาชนสังคม)
- (๔) แม้จะมีหลักการซึ่งแนบทะพร้าชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (UNGPs) แต่บริษัทไม่รับหลักการก็ไม่มีผลบังคับ หรือรับ แต่ไม่ทำตาม ก็ไม่มีผลบังคับเช่นกัน รวมทั้งกรณีภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของ

ภาครัฐในหลายประเทศสมาชิกอาเซียนที่ยังไม่รับหลักการขี้แวง UNGP หรือรู้จักแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญ (ความเห็นจากภาคประชาชน)

(๕) ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของ Facebook สามารถค้นหาข่าวปลอม (Fake news) หรือว่าทะทีสร้างความเกลียดชัง (Hate speech) ได้หรือไม่ (ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุดของสิงคโปร์)

(๖) การผลิตสินค้าแต่ละอย่างจะมีเส้นทางของผลิตภัณฑ์ที่มาสนับสนุนการผลิต (supply chain) ซึ่งบริษัทผู้ผลิตสินค้ามีหน้าที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ด้านสิทธิมนุษยชน ขณะที่รัฐบาลมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนของแต่ละประเทศ แต่เส้นทางส่วนประกอบของสินค้ามีมายาวไกล รัฐบาลจึงไม่สามารถควบคุมการดำเนินการของบริษัทได้ทั้งหมด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็น supply chain ดังนั้น บริษัทจึงต้องทำตามมาตรฐาน หากบริษัทไม่ดำเนินการ บริษัทที่ผลิตสินค้าต้องรับผิดชอบ (ความเห็นจากผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย)

(๗) ก่อนจะมีการลบบัญชีผู้ใช้ (account) อาจจะเริ่มตัวจากการแจ้งมาจากรัฐบาลหรือปัญญาประดิษฐ์ของ Facebook เองก่อน จากนั้นเจ้าหน้าที่ของ Facebook จะมีการแจ้งหรือสอบถามไปที่เจ้าของบัญชีผู้ใช้นั้น รวมทั้งการใช้ความพยายามในการตีความเพื่อหาความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ต้องการสื่อสาร ทั้งนี้ หากมีมุ่งมองที่สามารถตีความแบบอื่นได้ก็จะไม่ลบบัญชีผู้ใช้หรือข้อความนั้น นอกจากนี้ Facebook ยังมีโครงสร้างภายในองค์กรที่ทำหน้าที่ในการติดตามบัญชีผู้ใช้ของบุคคลที่มีเชื่อเสียงทั่วโลก โดยเฉพาะนักการเมืองทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล นักกิจกรรม นักรณรงค์ ฯลฯ เพื่อให้ความสำคัญและดูแลเป็นพิเศษต่อบัญชีผู้ใช้เหล่านี้ นอกจากนี้ ยังมีการติดตามการนำเสนอในลักษณะที่เกี่ยวกับเพศของเด็ก โดยในช่วงท้ายได้กล่าวถึงว่า Facebook จะมีการลบเนื้อหาเมื่อได้มีการพิจารณาโดยละเอียดและถี่ถ้วนแล้วเท่านั้น

รั้วที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๒

ในวันสุดท้ายของการประชุม ที่ประชุมได้มีการประชุมกันถ้วนถี่อยเพื่อหารือต่อเนื่องในประเด็นที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในอาเซียน ซึ่งมีผลการประชุมโดยสรุปในแต่ละวันในประเด็นท้าทายใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับประเด็นข้อมูลส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ข้อท้ายท้ายต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพในทางวิชาการในอาเซียน รวมทั้งประเด็นการใช้เทคโนโลยีประดิษฐ์ (artificial intelligence – AI) และผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งที่ประชุมกันถ้วนถี่ได้มีการเสนอข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในอาเซียนต่อไป

ข้อเสนอ

แม้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารจะได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) กติการะห่วงประเทศไทยด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียน (AHRD) แต่ประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารเป็นประเด็นที่มีผลวัตและความเปลี่ยนแปลงสูง ทำให้ความรู้และความเข้าใจในประเด็นนี้

มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริบทของการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกที่เคลื่อนมาสู่พื้นที่ทางออนไลน์และดิจิทัล รวมทั้งเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การประชุมครั้งนี้จึงถือเป็นพื้นที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ รวมทั้งการทำความเข้าใจร่วมกันในประเด็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก และข้อมูลข่าวสารในระดับภูมิภาคของอาเซียน ซึ่งยังไม่มีตราสารหรือบรรทัดฐานร่วมกันในประเด็นนี้โดยเฉพาะ จึงสมควรที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยสำนักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ จะได้จัดประชุมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้รับจากการประชุมให้กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน กสม. โดยทั่วถึงต่อไป

สำนักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓